

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences

“Valvonta on valvottavan puolella”

VALVONNAN MERKITYS VAPAUTUVALLE VANGILLE

Eija Soini

Anna-Maria Virtanen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2011
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaalityön
vaihtoehtoiset ammattiopinnot
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaalityön vaihtoehtoiset ammattiopinnot

SOINI, EIJA & VIRTANEN, ANNA-MARIA
"Valvonta on valvottavien puolella" -
Valvonnan merkitys vapautuvalle vangille

Opinnäytetyö 60 s., liitteet 5 s.
Toukokuu 2011

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia valvonnan merkitystä ehdonalaisesti vapautuneille vangeille. Valvonnalla tarkoitetaan vankilasta vapautuvan vangin koeaikaa. Valvontatyö kuuluu osana yhdyskuntaseuraamustoimistojen tekemään rikosseuraamustyöhön. Valvonnassa asiakkaan kanssa käydään keskusteluita hänen elämäntilanteeseensa liittyvistä asioista, autetaan tarvittaessa viranomaisasioinnissa, tuetaan asiakkaan omia voimavaroja ja motivoidaan rikoksettomaan elämään.

Opinnäytetyö on laadullinen. Tutkimusaineisto kerättiin käyttämällä teemahaastattelun ja aineisto analysoitiin induktiivisella sisällönanalyysillä. Teoreettisena viitekehiksenä ovat rikosseuraamustyö ja sosiaalinen hyvinvointi.

Valvonnan merkitys vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille on ilmeinen. Tutkimusaineistossa korostuu valvonnasta saadun palveluohjauksen merkitys. Sosiaalinen tuki koettiin hyödylliseksi silloinkin, kun ohjauksellista asiaa ei olisi ollutkaan.

Haastatteluiden perusteella valvonnalla ei suoranaista ole vaikutusta vangin rikoksen uusimisriskiin. Riskiin voidaan kuitenkin vaikuttaa välillisesti lisäämällä vangin sosiaalista hyvinvointia. Valvonnan kehittämisehdotuksina haastateltavat esittivät yksilöllisen tapaamisten määrän sekä valvojan ja valvottavan välisen toimivan ja luottamuksellisen suhteen merkityksen.

Asiasanat: ehdonalainen vapaus, valvonta, rikosseuraamustyö, sosiaalinen hyvinvointi, teemahaastattelu, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences Social Services
Degree programme in Social Services
The option of Case Management and Social Work

SOINI, EIJA & VIRTANEN, ANNA-MARIA:
"Supervision benefits parolees" -
The meaning of supervision for parolees

Thesis 60 pages, attachments 5 pages.
May 2011

The objective of this study was to investigate what supervision means to conditionally released prisoners. Supervision is used during the probationary period. Supervision consists of conversations concerning criminal behaviour, intoxicant abuse, helping the parolee to cope with different authorities, supporting prisoners own resources and preventing recidivism.

The study was qualitative and the data was gathered by using theme interview. The data was analysed by using inductive content analysis. The theory basis consists of theories on criminal care and social well-being.

The results show that supervision enhanced parolees' social well-being. Case management was also found useful in providing necessary information. Social support was considered useful even when there was no special need.

The study shows that supervision has no direct effect on recidivism. The study also shows, however, that increasing parolees' social well-being can reduce recidivism. The results suggest that personal needs should be better taken into account as regards the amount of meetings. A functional and confidential relationship between the parolee and the supervisor was also considered important.

Keywords: probation, supervision, criminal care, social well-being, theme interview, qualitative study

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 RIKOSSEURAAMUSALA	9
2.1 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio	9
2.2 Rikosseuraamustyö	12
2.3 Ehdonalaisesti vapautuneen vangin valvonta	14
3 SOSIAALINEN HYVINVOINTI	17
3.1 Ihmisen hyvinvointi sosiaali- ja terveystieteiden tavoitteena.....	17
3.2 Hyvinvoinnin määrittelyä.....	18
3.3 Sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueita	19
3.4 Haasteita vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille	21
3.3.1 Sosiaaliset verkostot.....	23
3.3.2 Asunto	25
3.3.3 Toimeentulo.....	25
3.3.4 Mielenterveys- ja päihdeongelmat	26
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	29
4.2 Tutkimusmenetelmät	29
4.2.1 Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia	30
4.2.2 Teemahaastattelu.....	31
4.3 Tutkimusryhmä ja aineiston hankkiminen	31
4.4 Tutkimusaineiston analysointi	32
4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	33
4.5.1 Tutkimuksen eettisyys	33
4.5.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	35
5 VALVONNAN MERKITYKSIÄ VANKIEN KERTOMANA.....	37
5.1 Taustatiedot.....	37
5.2 Valvonnan merkitys ehdonalaisesti vapautuneelle vangille	38
5.2.1 Palveluohjaus	38

5.2.2 Sosiaaliset verkostot.....	40
5.3 Valvonnan merkitys rikoksen uusimisriskiin.....	42
5.4 Valvonnan kehittäminen valvottavan näkökulmasta	44
5.4.1 Valvonnan yksilöllinen suunnittelu	44
5.4.2 Valvojan ja valvottavan välinen suhde.....	45
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
6.1 Johtopäätökset valvottavien antamista merkityksistä valvonnalle.....	47
6.2 Opinnäytetyöntekijöiden kehittämissuhteet valvonnalle	49
7 POHDINTA	51
LÄHTEET.....	53
LIITTEET.....	56

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö kertoo ehdonalaisesti vapautuneiden vankien valvonnasta. Valitsimme opinnäytetyömme aiheen oman kiinnostuksemme pohjalta. Olemme suorittaneet harjoitteluita Rikosseuraamuslaitoksen Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimistossa sekä työskennelleet määräaikaissa virkasuhteissa rikosseuraamustyöntekijöinä (entinen kriminaalihuoltotyöntekijä) vuosina 2009-2010. Tekijöistä toinen on toiminut myös apu- ja yksityisvalvojana omalla paikkakunnallaan ja toinen on suorittanut harjoittelun vankilasta asunnottomana vapautuvien asumispalveluhankkeessa. Lisäksi olemme tehneet sosionomi(AMK)-opintoihin sisältyvän seminaarityön aiheesta "Vapautuvien vankien suurimmat haasteet yhteiskuntaan integroitumisessa".

Yhteisen opinnäytetyömme aloitti toinen tekijöistä (Eija Soini) tarkoituksenaan tehdä työ yksin. Yhteinen kiinnostus aiheeseen ja asiakasryhmään herätti ajatuksen yhteisestä opinnäytetyöstä työskennellessämme työparina nuorten asumispalveluiden piirissä ja päätimme yhdistää voimamme maaliskuussa 2011. Toisen tekijän (Anna-Maria Virtanen) suunnittelema, samaan asiakasryhmään kohdistuva opinnäytetyö jäi näin ollen toteuttamatta.

Opinnäytetyömme työnjako tapahtui luontevasti. Toinen tekijöistä liittyi opinnäytetyön tekemiseen siinä vaiheessa, kun haastattelut oli tehty ja litteroitu. Myös opinnäytetyön teoriaosuus oli jo pitkälle suunniteltu. Näin ollen sovimme, että myöhemmin mukaan tullut opinnäytetyön tekijä ottaisi vastuulleen haastatteluiden ja niistä esiin nousevien teemojen analysoinnin sekä johtopäätösten ja tiivistelmien tekemisen. Edellä mainittujen lisäksi uuden tekijän vastuulle tuli myös luku tutkimuksen toteuttamisesta. Opinnäytetyön aloittanut tekijä keskittyi työmme teoriaosuuteen, pohdintaan ja jatkotutkimusehdotuksiin.

Opinnäytetyömme aihe on myös yhteiskunnallisesti ajankohtainen, sillä rikosseuraamusalalla on toteutunut vuodenvaihteessa 2009-2010 organisaatiomuutos. Aikaisemmin erillisinä toimineet Rikosseuraamusvirasto, Kriminaalihuoltolaitos ja Vankeinhoitolaitos ovat vuoden 2010 alusta yhdistyneet yhdeksi organisaatioksi, Rikosseuraamuslaitokseksi.

Tämän lisäksi hallitus on jättänyt Eduskunnalle esityksen valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevasta lainsäädännöstä. Esityksen mukaan lakien oli tarkoitus tulla voimaan vuoden 2011 alusta. Esitys ei ole vielä toistaiseksi mennyt eduskunnassa läpi, mutta kertoo siitä, että vapaudessa suoritettavia yhdyskuntaseuraamuksia pyritään lisäämään kaiken aikaa. (Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi, HE 17/2010.)

Vapaudessa suoritettavia yhdyskuntaseuraamuksia ovat yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta (Heikkinen 2002, 250.) Opinnäytetyömme tutkimus koskee valvonnan tuomaa hyötyä ja merkitystä ehdonalaisesti vapautuneen valvonnassa olevan vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille. Valvontatyötä on myös ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta, mutta rajasimme opinnäytetyömme aiheen koskemaan vankilasta ehdonalaisesti vapautuneiden valvontaa (Heikkinen 2002, 250). Toteutimme opinnäytetyön yhdessä Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa haastatellen kolmea valvonnassa olevaa ja yhtä valvonnassa ollutta henkilöä.

Opinnäytetyömme toisessa luvussa kerromme vankien kanssa tehtävästä rikosseuraamustyöstä. Kolmannessa luvussa avaamme käsitettä sosiaalinen hyvinvointi. Tutkimuksen toteuttamisesta kerromme tarkemmin neljännessä kappaleessa. Viidennessä kappaleessa käsittelemme haastatteluista esiin nousseita teemoja. Kuudennessa kappaleessa esittelemme opinnäytetyömme johtopäätöksiä ja poh-

dimme mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Seitsemännessä kappaleessa käymme pohdintaa opinnäytetyöprosessistamme sekä arvioimme omaa työskentelyämme.

2 RIKOSSEURAAMUSALA

2.1 Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio

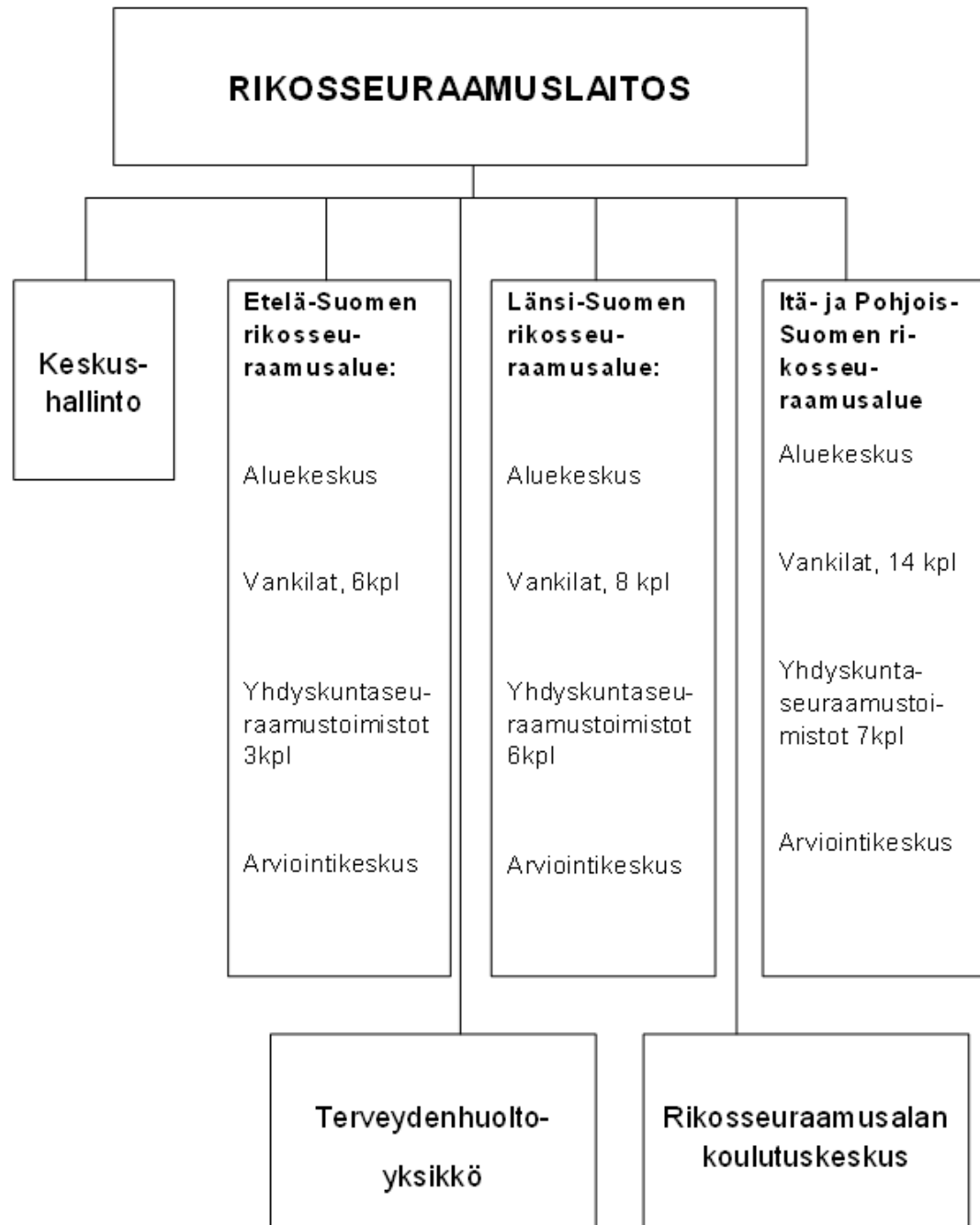
Rikosseuraamusalalla on toteutettu useita organisaatiouudistuksia sen kehityksen kuluessa tähän päivään asti. Viimeisin organisaatiomuutos tapahtui 1.1.2010, kun Kriminaalihuoltolaitos, Rikosseuraamusvirasto ja Vankeinhoitolaitos yhdistyivät Rikosseuraamuslaitokseksi. Rikosseuraamustyöllä on kuitenkin pitkä historia.

Rikosseuraamustyön historia alkaa vuodesta 1870, jolloin perustettiin Suomen Vankeusyhdistys. Yhdistys syntyi aikana, jolloin rikoksista tuomittujen asema sekä olosuhteet vankiloissa olivat huonot. Tavoitteena oli uusintarikollisuuden estäminen sekä vankien ”siveellinen parantaminen”. Yksityisen yhdistyksen toiminta ja lähtökohdat perustuivat liberalistisiin aatteisiin sekä uskonnon tuomaan käsitykseen lähimmäisen auttamisesta. Vankeusyhdistys tekikin jo 1920 – luvulla esitutkimuksia koskien rikoksentekeijöistä, joiden oli mahdollista saada ehdollinen tuomio. Yhdistys vastasi myös tuomittujen valvonnasta, kun se hyväksyttiin 1930 – luvulla ehdonalaisesti vapautuneiden vankien valvojaksi. Vuonna 1966 Vankeusyhdistyksen nimi muutettiin Kriminaalihuolto ry:ksi, jonka jälkeen se toimi edelleen hyväntekeväisyyteen perustuen. (Heikkinen 2002, 250; Karsikas 1986, 58–59.) Kun huomattiin, että pelkkä hyväntekeväisyydellä tuotettu toiminta ei enää vastannut tarpeita ja toimintaan haluttiin mukaan yhteiskunnan osallisuus, niin yhdistystä ryhdyttiin kehittämään ja viemään eteenpäin.

Kehittämisen lopputuloksena vuonna 1975 syntyi Kriminaalihuoltoyhdistys (KHY), jonka toiminta perustui lakiin kriminaalihuoltotyön valtiovavusta (31/1975) ja asetukseen Kriminaalihuoltoyhdistyksestä (135/1975). Se oli julkisoikeudellinen yhdistys, jonka toimintaa rahoitti pääasiallisesti valtio. Myös kunnat rahoittivat toimintaa antamalla toiminta-avustuksia sekä ostamalla Kriminaalihuoltoyhdistykseltä palveluja. Kriminaalihuoltoyhdistys (KHY) toimi vuoteen 2001 saakka, jonka jälkeen

sen toiminta valtiollistettiin ja nimi muuttui Kriminaalihoitolaitokseksi (Khl). (Rikosseuraamuslaitos, historia; Vankeinhoitolaitos 1988, 56.) Kyseinen muutos oli suuri niin kriminaalihoitoyhdistykselle kuin oikeusministeriön vankeinhoito-osastolle. Vankeinhoito-osasto lakkautettiin ja rangaistusten täytäntöönpanon ohjaukseen keskittyvä kriminaalipoliittinen osasto perustettiin. Kriminaalipoliittinen osasto kuuluu Oikeusministeriön hallinnonalaan, jonka alaisuudessa toimintansa aloitti 1.8.2001 Rikosseuraamusvirasto. Rikosseuraamusvirasto koostui neljästä yksiköstä, joiden vastualueeseen kuuluivat Vankeinhoitolaitoksen toiminnan johtaminen, Kriminaalihoitolaitoksen toiminnan johtaminen, vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano sekä Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihoitolaitoksen yhteiset hallintotehtävät. (Laitinen 2002, 22–23; Oikeusministeriö 2001.)

1.1.2010 jäivät historiaan erillisinä virastoinaan vuodesta 2001 toimineet Rikosseuraamusvirasto, Kriminaalihoitolaitos sekä Vankeinhoitolaitos. Nämä valtion virastot yhdistyivät yhdeksi virastoksi, Rikosseuraamuslaitokseksi. (Rikosseuraamuslaitos, organisaatio.) Rikosseuraamuslaitoksen toimialueeseen kuuluu koko maa ja se on perustettu oikeusministeriön alaisuuteen vastaamaan rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta, 953/2009, 1 §). Kokonaisuudessaan Rikosseuraamuslaitoksen muodostavat keskushallintoyksikkö, kolme täytäntöönpanoaluetta sekä terveydenhuoltoyksikkö. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus (RSKK) antaa tutkinto- ja täydennyskoulutusta rikosseuraamusalalle haluaville sekä alalla työskenteleville. Kuviosta 1 käy ilmi, että koulutuskeskus ei kuitenkaan suoranaisesti kuulu Rikosseuraamuslaitoksen yhteyteen, vaikka myös se toimii oikeusministeriön alaisena. (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus).

KUVIO 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos, organisaatio).

Kuviosta 1 huomaa, että Suomi on jaettu kolmeen rikosseuraamusalueeseen. Alueilla toimii aluehallinto, joka koostuu aluekeskuksesta (Alke) ja arviointikeskuksesta (Arke). Jokainen rikosseuraamusalue on jaettu pienempiin rikosseuraamuskeskuksiin (Rike). Näiden keskusten alaisuudessa toimivat vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot. (Rikosseuraamuslaitos, organisaatio.)

Rikosseuraamusalueita on kolme: Etelä- Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue (IPRA). Jokaisella alueella on yksi päätoimipaikka. Rikosseuraamuskeskuksia on 14. (Asetus Rikosseuraamuslaitoksesta 1108/2009.)

2.2 Rikosseuraamustyö

Kriminaalihuoltotyö-käsitettä on käytetty Suomessa pääsääntöisesti vapaudessa tehtävästä kriminaalihuollosta. Käsite tarkoittaa sananmukaisesti rikoksenteekijöiden huoltoa. (Karsikas 1986, 1.) Rikosseuraamusalan kokemat uudistukset kuitenkin antavat aiheita pohtia termiä uudelleen. Niinpä opinnäytetyössämme käytämme uudempaa nimitystä, rikosseuraamustyö. Suomessa lainrikkojien vapaudessa tapahtuvasta kuntoutuksesta saatetaan käyttää usein myös termiä jälkihuolto. Nimitys viittaa sananmukaisesti vankeusrangaistuksen jälkeen tapahtuviin ”huollollisiin toimenpiteisiin”, joiden tavoitteena on vapautuneiden vankien integroituminen taikaisin yhteiskuntaan sekä uusintarikollisuuden ehkäiseminen. Näiden käsitteiden lisäksi vankien kanssa vapaudessa tehtävästä sosiaalityöstä käytetään myös termejä kuten, lainrikkojien kuntoutus, psykososiaalinen kuntoutus, lainrikkojien kanssa tehtävä sosiaalityö, lainrikkojien erityispalvelut ja lainrikkojien tukipalvelut. (Järvelä 2002, 267.)

Opinnäytetyössämme käytämme käsitettä rikosseuraamustyö, jonka perustehtävänä on siis rangaistusten täytäntöönpano, uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja rikoksenteekijän sosiaalisen hyvinvoinnin lisääminen ja ylläpitäminen. Rikosseu-

raamustyö on sosiaalityötä, jossa työtä tehdessä pitää ottaa huomioon tehty rikos. Ammatillisen sosiaalityön tarkoituksena on auttaa ja tukea asiakasta ongelmien ratkaisussa. (Karsikas 1986, 13; Laine 2007, 20.) Lainsäädännössä sosiaalityö määritellään seuraavasti: ”Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta” (Sosiaalihuoltolaki 710/1982, 18 §).

Rikosseuraamustyön tavoitteeseen pyritäänkin pääsemään käsittelemällä elämänhallintaan liittyviä kysymyksiä, joiden kautta vaikutetaan rikosten uusimiseen. Asiakkaan kanssa työskennellessä käsitellään myös muita elämänhallintaan liittyviä ongelmia, mutta myös onnistumisia. Näitä onnistumisen tunteita ja kokemuksia pyritään saamaan lisää, jotta itsetuntemus ja –luottamus lisääntyisivät. (Mäki 2002, 240.)

Rikosseuraamustyössä käytyjen asiakaskeskustelujen pohjalta asiakasta tuetaan hänen voimavaroissaan sekä autetaan häntä löytämään lisää uusia voimavaroja arjesta selviytymiseen. Rikosseuraamusalallakin asiakastyöhön kuuluu keskeisesti verkostotyö eri tahojen kanssa. Tällaisia tahoja ovat muun muassa päihdehuollon palvelut, sosiaalitoimi, mielenterveyspalvelut sekä asumis- ja työvoimapalvelut. Yhtenä tärkeänä osana verkostoja ovat myös asiakkaan omat sosiaaliset tukiverkot. Verkostotyöllä tarkoitetaan yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Jotta verkosto on toimiva, se edellyttää toimijoilta yhdenvertaista kumppanuutta sekä yhteisiä tavoitteita. Esimerkiksi, rikosseuraamustyöntekijän, päihdehuollon ammattilaisen ja vapautuneen vangin yhteisenä tavoitteena voi olla vangin kuntoutuminen päihdeongelmasta. Tähän tavoitteeseen pyritään pitämällä esimerkiksi verkostopalaveri, johon kyseiset toimijat osallistuvat, jossa yhdessä keskustelemalla miettivät miten saavuttaa kyseinen tavoite. (Järvelä 2002, 291.)

Vaikka rikosseuraamustyötä tekevät yhdyskuntaseuraamustoimistot ovat valtion virastoja, omat kokemuksemme osoittavat, ettei toimistoja ja niissä työskenteleviä rikosseuraamustyöntekijöitä pidetä asiakkaiden keskuudessa ”virallisina” tai ”viranomaisuutta korostavina”. Tämä voi auttaa positiivisesti myös työn vaikuttavuuteen, koska asiakas saattaa ottaa neuvoja paremmin asennoituessaan eri tavoin kuin ehkä poliisiviranomaista tai kunnan sosiaalityöntekijää kohtaan.

Yhdyskuntaseuraamustoimistossa pyritään antamaan asiakkaalle myös konkreettista apua. Rikosseuraamustyöntekijä voi auttaa asiakasta erilaisten hakemusten täytössä siten, että asiakas oppisi sen itse täyttämään. Samoin rikosseuraamustyöntekijä voi lähteä auttamaan asiakasta erilaisiin asiointiin liittyvissä ongelmissa, mikäli asiakas itse haluaa. Se saattaa olla käynti kunnan virastoon tai Kelaan tai jopa vieminen/saattaminen päihdekatkaisuhuoltoon. Työntekijän läsnäolo saattaa vaikuttaa myös positiivisesti asiakkaan omaan kärsivällisyyteen esimerkiksi kunnan sosiaalityöntekijän vastaanotolla. Tällöin työntekijä on asiakkaan tukihenkilö, joka tarvittaessa toimii myös ”viranomaiskielen tulkkina” (Järvelä 2002, 270-274; Valokivi 2002, 169.)

2.3 Ehdollaisesti vapautuneen vangin valvonta

Käsitlemme opinnäytetyössämme vankilasta vapautuneen vangin valvontaa. Valvontatyötä tehdään kuitenkin myös nuorten kanssa, mutta silloin kysymyksessä on ehdollisesti rangaistu nuori. (Rikosseuraamuslaitos, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta). Selvennykseksi esittelemme lyhyesti myös ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnan.

Suomen lainsäädännön mukaan alle 18-vuotiasta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät erittäin painavat syyt sitä vaadi. Täten nuoret, 15-20 -vuotiaat rikoksenteijät, voidaan tuomita ehdolliseen rangaistukseen, johon

voidaan liittää valvonta. Nuori voidaan asettaa ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan, kun sitä pidetään perusteltuna nuoren sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Valvonnasta vastaa yhdyskunta-seuraamustoimiston virkamies tai hänen avukseen määrätty yksityishenkilö eli yksityisvalvoja. Ehdollisesti rangaistun nuoren valvonta ja ehdonalaisesti vapautuneen vangin valvonta ovat kaksi eri asiaa. Ehdollinen rangaistus suoritetaan kokonaisuudessaan vapaudessa. (Heikkinen 2002, 251-252.)

Valvontatyötä tehdään myös ehdonalaisesti vapautuneiden vankien kanssa, mutta silloin valvontaan asettamisen ehdot ovat erilaiset. Ehdonalaisesti vapautunut valvontaan määrätty vanki yritetään integroida takaisin yhteiskuntaan vankilassaolon jälkeen. (Heikkinen 2002, 256.) Valvonnalla tarkoitamme opinnäytetyössämme ehdonalaisesti vapautuneiden valvontaa, asiakastyössä puhumme EAV-asiakkaista.

Ehdonalaisesti vapautuvan vangin asettamisesta valvontaan päättää vankilanjohtaja (Vankeuslaki, 767/2005, 2 §). Vuonna 2009 ehdonalaisesti vapautuneita vankeja oli 4485, joista valvontaan asetettiin 856 (Rikosseuraamuslaitos, ehdonalaisesti vapautuneet). Vanki asetetaan valvontaan, mikäli rikos on tehty alle 21-vuotiaana tai jos koeaika on vuotta pidempi tai jos vanki sitä itse haluaa. Pisimmillään koeaika on kolme vuotta ja valvonta kestää pääsääntöisesti koko koeajan. Perustellusta syystä valvoja voi kuitenkin esittää valvonnan lakkautusta jo ennen koeajan päättymistä. (Rikosseuraamuslaitos, ehdonalainen vapaus.)

Jos valvonnassa oleva vanki syyllistyy koeaikanaan rikokseen, voidaan ehdonalainen vapaus määrätä menetetyksi (Rikoslaki, 39/1889, 14 §). Ehdonalaisen vapauden koeaika määräytyy vangin jäännösrangaistuksen pituuden mukaan. Koeaika on siis yhtä pitkä kuin vapauttamishetkellä oleva jäännösrangaistus. Koeaika alkaa siitä, kun tuomittu päästetään ehdonlaiseen vapauteen. (Laki rikoslain muuttamisesta, 780/2005, 13 §).

Valvontatyö kuuluu osana yhdyskuntaseuraamustoimistojen tekemään rikosseuraamustyöhön. Valvojana toimii yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä tai hänen avukseen määrätty yksityishenkilö eli apuvalvoja, jolla on tehtävään soveltuvaa koulutusta. Valvonnassa asiakkaan kanssa käydään niin rikos- kuin päihdekeskusteluita, autetaan tarvittaessa virastoasioinnissa, tuetaan asiakkaan omia voimavaroja ja motivoidaan häntä rikoksettomaan elämään. (Heikkinen 2002, 256; Rikosseuraamuslaitos, ehdonalainen vapaus.)

Valvonnan tavoitteena on vangin yhteiskuntaan sopeutumisen edistäminen ja uusintarikollisuuden ehkäiseminen. Tavoitteen saavuttamiseksi valvottava ja valvoja tapaavat säännöllisesti ja noudattavat valvontasuunnitelmaa. Valvontasuunnitelma on asiakirja, josta käyvät ilmi valvonnan ehdot, valvonta-ajalle asetetut tavoitteet sekä yhteydenpitovelvoite. Valvontasuunnitelma pyritään tekemään jo vangin vankeilassaoloaikana perustana käyttäen vangin rangaistusajan suunnitelmaa. Valvontasuunnitelmaa tehtäessä voidaan huomioida myös esimerkiksi sosiaalitoimessa tehdyt suunnitelmat. (Heikkinen 2002, 256; Rikosseuraamuslaitos, ehdonalainen vapaus.)

3 SOSIAALINEN HYVINVOINTI

3.1 Ihmisen hyvinvointi sosiaali- ja terveystalitiikan tavoitteena

Ehkäistäkseen ihmisten hyvinvointiin liittyviä ongelmia sosiaali- ja terveystalitiikassa pyritään ottamaan huomioon hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Sosiaali- ja terveystalitiikan tehtävänä on ihmisten hyvinvoinnin tukeminen ja niihin liittyvien riskitekijöiden poistaminen tai minimointi. Jo suunnitteluvaiheessa pyritään huomioimaan vallitsevan ympäristön toimivuus. Kun arkisessa toimintaympäristössä palvelut ovat lähellä ja helposti saatavilla, riskitekijät vähenevät. Sosiaalisten vaikutusten arviointia on edellytetty pitkään esimerkiksi asuinympäristön suunnittelussa. Suunnitteluvaiheessa ennalta ehkäisevä näkökulma vaatii kuitenkin yksilöltä vastuuta itsestään ja lähiympäristöstään. Ennaltaehkäisevän näkökulman huomioiminen ei ole ainoastaan politiikan ja organisaatioiden tehtävä. (Kananoja ym. 2007, 122.)

Sosiaali- ja terveystalitiisteriö edistää väestön terveyttä ja hyvinvointia huolehtimalla sosiaali- ja terveystalitielujen saatavuudesta sekä taaten kansalaisille toimeentuloturvan. Kaikissa päätöksissä ja toimissa otetaan huomioon niin hyvinvoinnin kuin terveydenkin näkökulma. Palveluiden ja tukitoimien kehittämisessä huomioidaan erityisesti ennaltaehkäisevä toiminta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tapahtuu sosiaalisen hyvinvoinnin, turvallisuuden ja osallisuuden lisäämisellä sekä ylläpitämisellä. Myös köyhyyden ja syrjäytymisen vähentäminen edistää väestön hyvinvointia. Ministeriön tehtävänä on lisätä ehkäisevän työn osaamista siten, että mahdolliset sosiaaliset ongelmat ja sairaudet tunnistetaan ajoissa ja niihin tarvittavat tukitoimet käynnistetään mahdollisimman varhain. Hyvinvointia pyritään lisäämään myös turvaamalla väestön terveellinen elinympäristö. Jotta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen maksimointi onnistuu, on kuntien tehtävä monialaista yhteistyötä valtion, järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten sektoreiden kanssa. Monialaisen

yhteistyön toimimiseksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa on suunniteltava ja kehitettävä yhtenäisenä kokonaisuutena. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2011.)

3.2 Hyvinvoinnin määrittelyä

Ihmisen hyvinvointi jaetaan usein kolmeen osaan; fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Nämä kolme osa-aluetta ovat sidoksissa toisiinsa ja mikäli muutosta tapahtuu yhdellä osa-alueella, on sillä vaikutusta myös muihin osa-alueisiin. Hyvinvointi voidaan käsittää myös kahdella eri tavalla, mahdollisuuksina tai itse koettuna. Hyvinvointia voidaan tarkastella mahdollisuuksina silloin, kun selvitämme toisen ihmisen voimavaroja. Voimavaroiksi voidaan laskea muun muassa henkilön sosiaaliset suhteet, asunto, työ- tai opiskelupaikka sekä toimeentulo. Kun hyvinvointia tarkastellaan itse koettuna, näkökulmana on kirjaimellisesti oma kokemus. Hyvinvoinnissa tärkeintä on se, miten ihminen itse kokee voivansa. Ulkopuolisen silmin katsottuna karuissa oloissa elävä henkilö saattaa kokea voivansa hyvin, kun taas hyväosainen ihminen saattaa kokea voivansa huonosti. (Taipale 2001, 11.)

Allardt (1976) toteaa, että hyvinvointiin liittyvissä käsitteissä on tehtävä kaksi perustavaa erottelua. Ensinnäkin hyvinvointi ja onni muodostavat monelle yhtenäisiä mielikuvia. Hyvinvoinnin aste riippuu kuitenkin tarpeentyydytyksen asteesta. Tarpeilla tarkoitetaan ihmisen perustarpeita, joiden puuttuminen tai tyydyttämättä jääminen merkitsee huonoja olosuhteita. Onni ja onnellisuus taas liittyvät ihmisen subjektiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin. Onnellisuuden aste määräytyy sen mukaan, miten onnelliseksi ihminen tuntee itsensä. Hyvinvointi on myös pysyvämpää kuin hetkellinen onni. Hyvinvointikin voi muuttua, mutta silloin voidaan ilmoittaa myös ulkoisia tekijöitä ja syitä sen muuttumiseen. (Allardt 1976, 32-33.)

Toinen erottelu koskee elintasoja ja elämänlaatua. Elintason muodostavat ne aineelliset resurssit, joiden avulla ihminen voi ohjailia omia elinolojaan. Tällaisia resursseja ovat muun muassa toimeentulo, asunto ja työllisyys. Elämänlaaduksi voidaan kutsua tarpeentyydytystä, joka vastaa ihmisen sosiaalisiin sekä itsensä toteuttamisen tarpeisiin. Nämä resurssit koostuvat siis inhimillisten suhteiden perusteella eivätkä aineellisista resursseista. Hyvinvointi sisältää siis paljon muutakin kuin ihmisen aineelliset resurssit. Hyvinvoinnin muodostavat osatekijät auttavat selittämään toinen toisiaan. Tyydyttyt tarpeet voivat toimia itsessään resursseina, jolloin ne auttavat ihmistä tyydyttämään myös muita tarpeita. (Allardt 1976, 32-33, 331.)

3.3 Sosiaalisen hyvinvoinnin osa-alueita

Sosiaalinen hyvinvointi on käsitteenä laaja-alainen. Siihen kuuluu keskeisenä ihmisen tukiverkosto, joka koostuu usein perheestä, ystävistä ja työ-/koulutovereista. Sosiaaliseen hyvinvointiin vaikuttavat myös muut tekijät kuten asunto, työ- ja opiskelupaikka, taloudellinen tilanne, ympäristö, terveys ja vapaa-aika. Näiden tekijöiden puuttuminen tai heikko vallitsevuus elämässä vaikuttavat ihmiseen usein negatiivisesti. Kun sosiaalista hyvinvointia karsivia tekijöitä on useita, saattaa se johtaa syrjäytymiseen. (Aho 1999, 319-323.) Opinnäytetyössä käytämme käsitettä sosiaalinen hyvinvointi kuvaamaan ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia, sillä se sisältää niin monta elämän eri osa-aluetta.

Ihmisen resurssiksi lasketaan myös hänen sosiaalinen verkostonsa. Ihmisen verkostoitumisen tukeminen tarkoittaa sitä, että hänellä on mahdollisuus liittyä toisiin ihmisiin sekä kiinnittyä sosiaalisiin suhteisiin. Sosiaaliset suhteet ovat erittäin oleellinen osa ihmisen hyvinvointia. Tämä seikka tulisi huomioida jo vankilassaoloaikana. Joissakin tapauksissa vangeilla ei juuri ole ”tosi” ystäviä. Yksinäisyyden ja

eristäytyneisyyden vuoksi tarvitaan paljon tukea, yhteyksien avaamista ja ylläpitämistä sekä tukiverkon luomista. Mikäli tukiverkkoa ei syystä tai toisesta saada luotua, vangilla on suuri riskiä syrjäytyä yhteiskunnasta. (Aho 1999, 320-321.)

Syrjäytyminen tarkoittaa välttämättömien resurssien puuttumista (ruoka, toimeentulo, asunto) ja heikkoa vaikuttamismahdollisuutta. Nyky-yhteiskunnassa resurssien puute sisältää niin aineellisten asioiden puutteen kuin tarvittavien tietojen ja taitojen puutteen. Yksinkertaisesti sanottuna syrjäytyminen tarkoittaa monentasoista huono-osaisuutta. Se on tilanne, jossa ihminen tuntee riittämättömyyttä vaikuttaa omaan elämäänsä. Tilanteeseen johtavat syyt löytyvät usein sosiaalisista ongelmista, jotka kietoutuvat yhteen elämäkokemusten kanssa. (Aho 1999, 320-324.)

Sosiaalialan työssä ensisijaisena tarkoituksena on turvata elämisen perustan tukipilarit. Työn tekemisen lähtökohtana on aina ihmisen avuntarpeen ja elämäntilanteen selvittäminen sekä niiden kokonaisvaltainen ymmärtäminen. Ihminen nähdään toimintakykyisenä olentona ja hänen hyvinvointiaan tarkastellaan laaja-alaisena kokonaisuutena. Avuntarpeen rinnalla ihmisen omia voimavaroja korostetaan. Kaiken perustana ihmisen avuntarpeelle on hänen resurssiensa turvaaminen. Resursseja, kuten asunnon, ruokaa ja toimeentulon, ihminen tarvitsee järjestääkseen elämänsä. Sosiaalialan työn tehtävänä on varmistaa asiakkaille riittävät voimavarat ja resurssit itsenäiselle selviytymiselle. Merkittävänä tehtävänä onkin siis asiakkaan yksilöllinen palveluohjaus. (Aho 1999, 320-324.)

Palveluohjauksessa asiakas ohjataan oikeiden palveluiden piiriin huolehtien siitä, että asiakas saa apua ja ohjausta. Palveluohjauksen peruspilareina ovat asiakkaan todellinen kohtaaminen sekä hänen itsenäisen elämänsä tukeminen. Itsenäisen elämän tukemisella tarkoitetaan asiakkaan oman toimintakyvyn vahvistamista siten, että hänen roolinsa oman elämänsä keskeisenä toimijana vahvistuu. Asiakkaan omien voimavarojen ja toimintakyvyn vahvistamista voidaan kutsua myös valtaistamiseksi tai voimaannuttamiseksi (engl. ”empowerment”). Kun luottamus asiakkaan ja palveluohjaajan välillä on syntynyt, päämääränä asiakkaan vahvistamisen lisäksi on myös määrätietoinen työskentely hänen omien henkilökohtaisten

tavoitteidensa saavuttamiseksi. Palveluohjauksessa keskeistä on asiakkaan tavoitteiden ja tarpeiden yhteensovittaminen niitä tukeviin palveluihin. (Aho 1999, 320-321; Suominen & Tuominen 2007, 13-14.)

3.4 Haasteita vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille

Sosiaalista hyvinvointia lisäävät arjen tekijät. Vapautuvan vangin hyvinvointia saattaa jarruttaa ongelmat kuten asunnottomuus, heikko taloudellinen tilanne, päihdeongelma ja katkenneet hyvät ystävyysuhteet. (Roberts 2003, 128.) Myös Karsikkaan (2005, 139) mukaan vapautuvan vangin suurimpina haasteina yhteiskuntaan integroitumisessa ovat asunnon puute, päihdeongelmat, ihmissuhteet ja työpaikan (toimeentulo) uupuminen. Tärkeimpänä näistä kuitenkin pidetään sosiaalisten verkostojen merkitystä. (Karsikas, 2005, 139).

Sosiaalisen verkoston muoto ja koko muuttavat muotoaan elämäntilanteiden mukaan. Erityisesti kriisitilanteissa, kuten vankilaan joutumisessa, verkoston merkitys korostuu. Kun ystävä-, perhe-, sukulais-, työ- ja/tai viranomaisverkosto on riittävän iso ja turvallinen, ihminen voi kriisitilanteessa turvautua useampaan ihmiseen. Joillekin ihmisille tärkeitä ovat perhe, joillekin taas ystävät. Verkosto, joka koostuu ainoastaan viranomaisista voi tukea henkilöä vain hetken. Ajan kuluessa tällainen yksipuolinen verkosto ei kuitenkaan ole tarpeeksi kattava. Siksi olisikin tärkeää, että myös vapautuvalla vangilla olisi muutakin verkostoa kuin viranomaiset tai rikoksia tekevät kaverit. (Vilén 2008, 97.)

Myös Robertsin (2003, 130) mukaan sosiaalinen ympäristö, johon vanki vapautuu, on tärkein. Erityisesti perheen ja ystävien antama tuki ja olosuhteet, jotka tukevat lainkuuliaista asennetta ja käyttäytymistä ovat tärkeitä. Lisäksi vapautuville vangeille tarkoitetut palvelut olisi syytä fokusoida ylläpitämään ja vahvistamaan niitä verkostoja, joiden kanssa yhteistyötä tekemällä voidaan ratkaista työllisyys- ja asu-

misongelmia. (Roberts 2003, 130.) Vangin voi olla hyvin vaikeaa tehdä pesäeroa vanhoihin rikostovereihin, etenkin jos painostus ja houkutus palata takaisin entiseen elämäntapaan on voimakasta. Vanhaan elämäntapaan palaaminen on monesti helpompaa kuin irrottautua tutusta ja ”turvallisesta” ympäristöstä, josta on saanut aikanaan hyväksyntää muilta ryhmän jäseniltä. Moni muutosta haluava vanki muuttaakin toiselle paikkakunnalle tai siirtyy vankilasta tuettuun asumiseen, jossa asuminen on kontrolloitua. (Granfelt 2003, 28-30.)

Robertsin (2003, 129) mukaan vapautumisen koittaessa voi olla vaikeaa löytää asuntoa rikostaustaisena. Jo vankilassaoloaikana on syytä selvittää kaikki asumiseen liittyvät asiat kuten asunto, vuokranmaksu ja mahdollinen muutto. Haastetta tehtävään tuo se, että vankeusaikana ei ole mahdollista vaihtaa asuinkuntaa (Kotikuntalaki. 201/1994, 3 §). Mikäli vapautuva vanki haluaa muuttaa osoitettaan, on se mahdollista vasta kun tuomio on suoritettu. Karsikkaan (2005, 29) mukaan tämä taas aiheuttaa ongelmia silloin, kun vapautuva vanki haluaa esimerkiksi vankeuden loppuajaksi kuntoutukseen johonkin muualle kuin kotipaikkakunnalleen. Useat kaupungit ovat tiukkoja kuntoutuksen maksamisesta oman kaupungin ulkopuolelle. Sijoituksen ulkopuoliseen kuntoutukseen rahoittaa osassa tapauksia sekä vankila että vangin kotikunta yhdessä. Joissakin tapauksissa vankila on maksanut noin 2/3 sijoituksista kotikunnan maksaessa tällöin kolmasosan. Maksuvelvollisuuden tulokinnanvaraisuus johtuu puutteellisista säädöksistä koskien kustannustenjakoa. Tärkeintä kuitenkin olisi, että vankilan ja vangin kotikunnan välinen yhteistyö alkaisi jo ennen vangin vapautumista. Siten voitaisiin turvata vaikea vankilasta vapautuminen kuntoutuksen avulla. (Karsikas 2005, 29.)

Useat vangit nimeävät heikon taloudellisen tilanteensa suurimmaksi huolenaiheekseen ennen vapautumista. Moni vangeista elää vapautumisen jälkeen ja usein myös ennen vankeusrangaistusta toimeentulotuen turvin. Vankilassa tehtävän työn palkastakaan ei juuri riitä säästöön rahaa. (Granfelt 2003, 28-29; Roberts 2003, 129.) Ennen vapautumistaan vanki hakee tarvittaessa kotikuntansa sosiaalitoimesta toimeentulotukea. Ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua vangin mahdollinen

muutto toiselle paikkakunnalle. Vaikka asiat pitäisi teoriassa olla selvillä, käytännössä asiat, kuten tieto maksavasta kunnasta, saattaa olla epäselvä. (Karsikas 2005, 141-143.) Heikko taloudellinen tilanne vapautumisen jälkeen saattaa lisätä riskiä syyllistyä omaisuusrikoksiin (Roberts 2003, 129).

Joissakin tapauksissa vapautuva vanki noudetaan vankilasta sovitusti kavereiden toimesta. Usein mukana ovat vapautumisen ensihetkistä alkaen päihteet ja niiden sekakäyttö. Lääkkeiden ja alkoholin sekakäyttö onkin viime vuosina lisääntynyt runsaasti. Sekakäytön runsaaseen kasvuun osasyynä onkin varmasti lisääntynyt mielialalääkkeiden määrääminen. Päihdekäytön taustalla voi olla mielenterveyteen liittyvää problematiikkaa, joka on mahdollisesti hoitamattomana aiheuttanut päihderiippuvuutta. Vankiloissa on kuitenkin mahdollisuus aloittaa päihdekuntoutus, jolla pyritään ehkäisemään vapautumisvaiheen retkahduksia. Päihdekuntoutukseen osallistuminen on hyvin tavoitteellista toimintaa ja sen vuoksi vankiloiden päihdekuntoutusstrategian mukaan kuntoutusprosessi on jaettu viiteen osaan. Viimeinen vaihe on tärkein, sillä se koskee vangin yhteiskuntaan integroitumista. Kuntoutusjatkumon turvaamiseksi olisi erittäin tärkeää, että vangin päihdehuolto vankilan ulkopuolella olisi tiedossa ennen vapautumista. Päihdekuntoutusta vankiloissa olisi syytä kuitenkin vielä kehittää, samoin kun vankien mielenterveysongelmien huomiointa. Asetetun vaatimuksen mukaan mielenterveydellisistä ongelmista kärsivällä vangilla olisi tällöin mahdollisuus psykiatriseen hoitoon vankimielisairaalassa. (Mäki 2002, 239, 246-247.)

3.3.1 Sosiaaliset verkostot

Sosiaaliset verkostot ovat valvonnassa olevalle vangille hyvin tärkeitä tukipilareita. Perheeltä ja ystäviltä saatu tuki, turva ja kannustus ovat useimmiten parasta antia ja palautetta valvottavalle. Kun tukiverkkoon kuuluu esimerkiksi läheisiä sisarusia, avun kysyminen voi olla helpompaa valvottavalle itselleen. Sosiaalinen tuki on ih-

misten välistä vuorovaikutusta, jonka ansiosta he saavat ja antavat henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea. Sosiaalinen verkosto voidaan jakaa kolmeen eri ulottuvuuteen, jossa primääritasoon kuuluvat perhe ja läheiset, sekundääritasoon ystävät, tuttavat ja sukulaiset sekä tertiääritasoon vieranomaiset. Verkostot kuitenkin vaihtelevat suuresti, jollakin tasolla tuen määrä saattaa olla hyvin tiivistä ja vahvaa, kun taas jollakin tasolla sitä ei välttämättä ole ollenkaan. (Karsikas 2005, 94-95.)

Myös erilaiset elämäntilanteet muovaavat sosiaalisen tuen verkostojen tärkeyttä. Pääasia on, että tukea olisi etenkin silloin tarjolla kun omat voimavarat ovat äärimilleen venytetyt. Koska ihminen on psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus, on sosiaalisen tuen merkitys suuri. Sosiaalisen tuen positiiviset vaikutukset tuovat terveyttä, laatua elämiseen sekä pidentävät ikää. Useimmiten se lisää myös henkilön yleistä toimintakykyä. Tärkeää on, että ihminen tietää sosiaalisen verkoston ja tuen olemassaolosta. Usein jo pelkkä tieto siitä, että apua ja tukea on saatavilla kun sitä tarvitaan, helpottaa selviytymistä. (Karsikas 2005, 94-95.)

Sosiaaliset verkostot muodostuvat jokaiselle ihmiselle yksilöllisesti ja eri tasojen (primääri, sekundääri, tertiääri) tärkeys saattaa vaihdella elämäntilanteen mukaan. Esimerkiksi ehdonalaisesti vapautuva vanki saattaa vapautumisen yhteydessä ja sen alkutaipaleella pitää valvojaa tärkeänä sosiaalisen tuen antajana. Tämä siksi, että valvoja ei houkuta päihde- tai rikoskierteeseen, vaan auttaa tarvittaessa paljon käytännön asioissa ja asioinnissa. Monet vapautuvat vangit tukeutuvat valvojaan usein myös silloin, kun entiset rikostoverit on haluttu jättää oman sosiaalisen verkoston ulkopuolelle. Toisilla vapautuvilla vangeilla taas saattaa vapautumisen yhteydessä kasvaa primääritason sosiaalinen tuki. Ehkä osittain siksi, että vankeus-aikana näiden suhteiden hoitaminen on vangin omasta halusta jäänyt taka-alalle. Joissakin tapauksissa vanki ei halua perheensä (puoliso/vanhemmat/lapset) näkevän häntä vankilassa. Vapauduttuaan hänelle saattaa kuitenkin tulla halu korjata tilanne. (Karsikas 2005, 95-97.)

3.3.2 Asunto

Vapautuvan vangin yhteiskuntaan integroitumista vaikeuttaa usein myös asumiseen liittyvät asiat, kuten huono asuntotilanne ja mahdollinen päihdeongelma. Jotta paluu takaisin yhteiskuntaan olisi mahdollisimman helppoa, pitäisi portaittaista vapautumista suunnitella ja kehittää lisää. Tavoitteena on, että rangaistusta suorittaessa ja vapauden lähestyessä rangaistusmuoto etenisi avoimempaan suuntaan. Jatkumo kulkisi suljetusta laitoksesta avotaloon ja sitä kautta tukiasuntoon. Asunnottomuus on suuri riskitekijä syyllistyä uusiin rikoksiin. Etenkin moniongelmaisilla vangeilla asunnottomuus on keskeinen ongelma. Asunnottomuus liittyy päihdeongelmiin, äärimmäiseen köyhyyteen ja työttömyyteen. Kun ihminen on asunnottomuutensa vuoksi myös työtön, hänen heikon taloudellisen tilanteensa vuoksi (vuokra)velkojen maksaminen on todella haasteellista, ellei jopa mahdotonta. Vuokraelkojen vuoksi taas voi uuden asunnon saaminen olla vaikeaa. Tämä tuottaa oravanpyörän, jonka pyörimisen pysäyttämiseksi pitäisi kehittää erilaisia vaihtoehtoja. (Granfelt 2003, 11-12, 31.)

Jotta vapautuminen onnistuisi ja muutosmotivaatio rikoksettomaan elämään säilyisi, tulisi yhteiskunnan panostaa niin rakenteellisiin kuin yksilöllisiin tukitoimiin myös vankien asunnottomuuden vähentämiseen. Omassa asunnossa myös arjentaitojen ja elämänhallinnan opettelu kasvattaa kuilua rikosten uusimiselle. Oma koti antaa pontta myös päihdeettömyydelle. (Granfelt 2003, 11-12.)

3.3.3 Toimeentulo

Jotta rikoksettomasta elämästä poispääseminen onnistuisi, vangin toimeentulo on turvattava. Monen vangin toimeentulo koostuu usein toimeentulotuesta jo ennen vankilaa. Toimeentulotuki on kuitenkin viimesijainen toimeentulon lähde ja sen on

laskettu turvaavan vain elämiseen liittyvät perusasiat, kuten asunto, ruoka ja tietyt laskut. Ros Burnettin vuonna 1994 tekemän tutkimuksen mukaan, vapautuneiden vankien raha-asiat olivat suurin ilmennyt ongelma rikoksen uusimiselle. (Karsikas 2005, 18; Roberts 2003, 129.) Myös mielekäs tekeminen auttaa ylläpitämään motivaatiota. Tekemisellä tarkoitetaan tässä jonkinlaista työtoimintaa. Tekeminen itsessään auttaa vapautunutta vankia päihteettömyyden ylläpitämisessä sekä mahdollisesti kohentaa taloudellista tilannetta. Toisaalta, kun rahaa säästyy päihteistä elämiseen, toisinaan se yllättää positiivisesti vapautuvan vangin, vaikkakin kyseessä sitten olisi toimeentulotuki. (Karsikas 2005, 145.)

Toimeentuloasioissa valvoja voi auttaa esimerkiksi toimeentulotukihakemuksen täytössä, mahdollisten työ- ja koulutuspaikkojen kartoittamisessa tai velkajärjestelyyn hakeutumisessa. valvottavalle yhdessä valvottavan kanssa. Joissakin tapauksissa kuitenkin valvottava näkee ainoana mahdollisena tulonaan toimeentulotuen. Tämä johtuu yleensä ulosotossa olevista veloista, jolloin ajatellaan, että on turha tehdä rehellistä työtä, kun ei kuitenkaan velkoja saisi maksettua. Tämä ajatusmalli lisää jossain määrin harmaata taloutta. Useimmiten kuitenkin rikostenuusimisen riski vähenee toimeentulon järjestytyttyä. (Karsikas 2005, 145; Rikosseuraamuslaitos, valvonnan sisältö.)

3.3.4 Mielenterveys- ja päihdeongelmat

Rikoksentekijöillä on taustalla niin mielenterveys- kuin päihdeproblematiikkaakin. Suomen vankiloissa olevien vankien mielenterveyttä on tutkittu vähän, mutta kansainvälisten tutkimusten mukaan mielenterveydelliset tekijät eivät juuri ennusta rikollista käyttäytymistä. On myös todettu, että vankiloissa ei ole juuri yhtään enempää mielenterveyden häiriöistä kärsiviä ihmisiä kuin muussakaan väestössä. Ennemminkin vakavien mielenterveysongelmien osuus vankiyhteisössä on vähäisempi kuin muussa väestössä. Tämä johtuu osin siitä, että useissa maissa vakava

mielenterveydenhäiriö alentaa syyntakeisuutta, jolloin henkilö saatetaan määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon. (Hypén 2002, 209.)

Toisaalta, vankien työ- ja toimintakyvyn vajeita tutkittaessa on havaittu, että viidesosalla on vaikea mielenterveyshistoria, johon on liittynyt esimerkiksi itsemurha-ajatuksia ja –yrityksiä, psyykenlääkkeiden pitkäaikaista käyttöä ja hoitojaksoja. Mielenterveys- ja päihdeongelmia on eniten vangeilla, joilla ehdottomia vankeusrangaistuksia on ollut useita. Vapautuneiden vankien kuntoutuksen yhteydessä on huomattu heillä olevan jonkin verran toimintarajoitteita niin fyysisellä kuin psyykkisellä ja sosiaalisellakin osa-alueella. Fyysisen vajaakuntoisuuden arveltiin johtuvan huumeidenkäytöstä sekä siitä, että päihderiippuvuuden takia fyysisestä kunnosta ei ole huolehdittu. Psykkisiä toimintarajoitteita on voinut aiheutua myös keskittymis- ja oppimishäiriöistä (esim. lukihäiriö, ADHD). Sosiaalista toimintarajoitteisuutta kuvasi taas monenlainen osaamattomuus sosiaalisissa taidoissa sekä arkielämän taidoissa. (Karsikas 2005, 18-19, 70.)

Pitää kuitenkin muistaa, että niin vankeusaika kuin itse rikosten tekemisen aika on ihmiselle psyykkisesti hyvin kuormittavaa. Täten mielenterveyden häiriöitä voi puhjeta myös vankeusaikana. Näihin ongelmiin voidaan kuitenkin määrätä psyykenlääkkeitä tai muunlaista apua, kuten psykoterapiaa. Osalle vangeista rikosten ja oman elämän käsittely keskustelemalla toisen kanssa helpottaa oloa. Osa vangeista kokeekin, että kun valvontasuhte on toimiva, niin silloin valvojan kanssa on helppo puhua ja purkaa tuntojaan. Joillakin valvottavilla ainoana juttuseurana saattaa olla juurikin valvoja. (Hypén 2002, 209.)

Rikokset ja päihteet ovat hyvin usein sidoksissa toisiinsa. Noin kahdella kolmesta vangista on vakava päihdeongelma. Lähes puolet vangeista on diagnosoitu huumeriippuvaisiksi ja vajaalla 40% :lla on todettu alkoholiriippuvuus. Useimmat väkivalta- ja omaisuusrikokset liittyvät hyvin tiivisti päihteisiin. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset tehdään useimmiten päihteiden vaikutuksen alaisena. Omai-

suusrikoksia tekemällä taas rahoitetaan päihdekäyttöä. Päihderiippuvuus tarkoittaa henkilön kykenemättömyyttä hallita päihdekäyttöään. Se voidaan rinnastaa krooniseen sairauteen, jonka oireet näkyvät niin psyykkisellä, fyysisellä kuin sosiaalisellakin tasolla. Psykiatrisen häiriön tai sairauden vuoksi hoitoa on vaatinut yli kolmannes vangeista, samoin kuin yli neljänneksellä vangeista on huumeidenkäytöstä aiheutunut virussairaus. (Karsikas 2005, 18-19, Mäki 2002, 239-241.)

Päihdeongelmasta kärsivä henkilö uusii yleensä tekemänsä rikoksen, kuten rattijuopumuksen. Kasvavassa määrin myös muut päihteet alkoholin rinnalla ovat nousseet varsinkin nuorten rikostentekijöiden suosioon. Nuorilla vangeilla saattaa olla jo hyvinkin säännöllistä huumausainekäyttöä ennen vankilatuomioita. Vankiloiden päihdeohjelmilla pyritäänkin vähentämään päihdekäyttöä tai minimoimaan käytön tuomia riskejä. Tutkimusten mukaan on todettavissa, että päihdeongelmaan puuttuminen ja sen käytön aiheuttamien haittojen ehkäiseminen vaikuttaa merkittävästi henkilön rikolliseen käyttäytymiseen. Kun kysymys on esimerkiksi vakavasta huumeriippuvuudesta, korvaushoidon toteuttaminen vähentää usein uusintarikollisuutta. Tässäkin suhteessa valvoja voi toimia päihdeongelmaisen valvottavan tukena ja etsiä yhdessä asiakkaan kanssa päihdeettömyyttä tukevia asioita. Valvoja saattaa olla asiakkaalle linkki päästä tai hakeutua esimerkiksi katkaisuhoitoon, korvaushoitoon tai vaikka AA-ryhmiin. Käytännön tasolla valvoja saattaa hankkia valvottavalle katkaisuhoitopaikan ja viedä valvottavan katkaisuhoitoon. (Mäki 2002, 239-241.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä oli tutkia valvonnan merkitystä ehdonalaisesti vapautuneen vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille ja rikoksen uusimisriskiin. Tutkimusta tehdessämme halusimme korostaa vankien omia kokemuksia valvonnasta ja sen merkityksestä. Lisäksi tavoitteenamme oli selvittää valvonnan kehittämistarpeita valvottavien näkökulmasta.

Tutkimuskysymyksemme olivat:

1. Mikä merkitys valvonnalla on ehdonalaisesti vapautuneen vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille?
2. Mikä merkitys valvonnalla on ehdonalaisesti vapautuneen vangin rikoksen uusimisriskiin?
3. Mitä kehitettävää vapautuvan vangin valvonnassa on valvottavien näkökulmasta?

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusasetelmaa määritellessämme arvioimme, mitkä tutkimusmenetelmät sopisivat parhaiten tutkimukseemme. Tutkimusmenetelmiä valitessa tulee miettiä huolellisesti minkälaiset menetelmät palvelevat parhaiten tutkimustehtävää. Koska ha-

Halusimme tuoda esiin tutkimusaiheestamme haastateltavien henkilöiden omia kokemuksia ja näkemyksiä, päädyimme seuraaviin menetelmiin: kvalitatiivinen tutkimus, teemahaastattelu ja induktiivinen sisällönanalyysi.

4.2.1 Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia

Opinnäytetyömme on laadullinen. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus etsiä keskimääräisiä yhteyksiä eikä tilastollisia säännönmukaisuuksia. Näin ollen aineistona voi olla vaikkapa vain yksi tapaus tai yhden henkilön haastattelu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 180-182.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009) ovat teoksessaan luetelleet kvalitatiivisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä. Kirjoittajat ovat määritelleet muun muassa, että tutkimuksen luonne on kokonaisvaltaista tiedonkeruuta ja haastattelut toteutetaan luonnollisissa tilanteissa. Lisäksi kirjoittajat korostavat ihmisen roolia tiedon keruun välineenä ja sitä, että tapaukset käsitellään ja tulkitaan ainutlaatuisina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160.)

Halusimme opinnäytetyössämme korostaa vankien omia kokemuksia valvonnasta, joten valitsimme tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen. Toivomme, että opinnäytetyötämme voi hyödyntää tilanteessa, jossa vanki toivoo lisätietoa valvonnasta. Toivomme myös, että tutkimuksessa esiin nousseet aiheet ja kehittämisehdotukset otettaisiin huomioon valvontatoimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa.

4.2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu sijoittuu formaaliudessaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin ja on näin ollen puolistrukturoitu. Haastattelut eivät etene tarkkojen tai yksityiskohtaisten kysymysten mukaan vaan väljemmin, kohdistuen ennalta sovittuihin teemoihin. Teemahaastattelu on jäsennellympi kuin avoin haastattelu, sillä siinä tutustutaan etukäteen valittuihin teemoihin ja ne ovat tiedossa myös haastateltavalla. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa haastateltavan kanssa käsitellään ennalta sovittuja teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48, 66.)

Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan haastateltavien tulkinnat ja ihmisten puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta sovitut teemat pyritään keskustelemaan haastattelun aikana. Teemahaastattelussa on tärkeää tutustua valittuihin teemoihin ja suunnitella haastattelut huolellisesti etukäteen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48, 66.) Teemahaastattelun luonteelle on ominaista haastattelun tallentaminen. Tallentaminen sekä nopeuttaa haastattelutilannetta että tekee siitä sujuvamman. Haastatteluiden nauhoittaminen säilyttää puhutut asiat alkuperäisessä muodossaan sekä helpottaa analyysivaihetta. Näin tiedot myös säilyvät luotettavassa muodossa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 92.) Valitsimme teemahaastattelun tutkimusmenetelmäksemme, sillä siinä korostuu haastattelutilanteen keskustelunomainen luonne. Koimme, että teemahaastattelun avulla saisimme tutkimukseen osallistuvien mielipiteet parhaiten esiin.

4.3 Tutkimusryhmä ja aineiston hankkiminen

Toteutimme opinnäytetyömme yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. Yhteistyön tuloksena toinen tekijöistä haastatteli marraskuussa 2010 kolmea valvonnassa olevaa ja yhtä aiemmin valvonnassa ollutta henkilöä. Haastattelut olivat teemahaastatteluita ja niihin osallis-

tuminen oli vapaaehtoista. Ennen haastattelua jokainen haastateltava allekirjoitti suostumuslomakkeen (LIITE 2) tutkimukseen osallistumisesta. Haastateltavat saivat haastatteluun osallistumisesta yhden valvontatapaamisen.

Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston rikosseuraamustyöntekijät rekrytoivat haastateltavat. Rekrytointi tapahtui valvontatapaamisten yhteydessä, jossa työntekijä antoi valvottavalle kirjoittamamme saatekirjeen (LIITE 1). Rekrytoiminen ei heidän kertomansa mukaan ollut vaikeaa. Haastateltavien joukossa oli sekä miehiä että naisia, ja heidän rikostaustoistaan löytyi muun muassa omaisuus- ja väkivaltarikoksia. Osa haastateltavista oli suorittanut yhden ehdottoman vankeusrangaisituksen ja osa haastateltavista oli suorittanut useampia ehdottomia vankeusrangaisituksia.

Haastattelut suoritettiin Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa. Haastatteluissa käytiin läpi 16 kysymystä (LIITE 3). Kolme haastatteluista tapahtui niin kutsutussa ”nojatuolihuoneessa”, joka on tilana vapaamuotoisempi kuin normaali työhuone. Yksi haastattelu tapahtui työntekijän huoneessa päällekkäisen varauksen vuoksi. Kolmessa haastattelutilanteessa läsnä olivat haastateltava ja haastattelija (Eija Soini). Yhteen haastatteluun osallistui haastateltavan lisäksi hänen omasta toiveestaan hänen avopuolionsa.

4.4 Tutkimusaineiston analysointi

Opinnäytetyömme tutkimuksen sisällönanalyysi on tehty induktiivisesti eli aineistolähtöisesti. Sisällönanalyysi tarkoittaa pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107). Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110).

Induktiivinen sisällönanalyysi jaetaan kolmeen päävaiheeseen: aineiston pelkistämiseen, aineiston ryhmittelyyn sekä teoreettisten käsitteiden luomiseen. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa olennaisten asioiden poimimista aineistosta. Poimimista ohjaa tutkimustehtävä. Alkuperäisiä ilmaisuja voidaan esimerkiksi tiivistää tai pilkkoa osiin. Pelkistetyt ilmaisut kerätään listoiksi, jonka jälkeen listoilta etsitään samankaltaiset ilmaisut. Samankaltaiset pelkistetyt ilmaukset yhdistetään ja niistä muodostetaan alaluokkia. Alaluokat nimetään niitä ilmaisuja yhdistävällä nimellä. Alaluokkia yhdistetään samankaltaisuuden mukaan yläluokiksi, joita yhdistämällä muodostetaan pääluokkia. Pääluokat ovat teoreettisia ja kokoavia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110-115.)

Aineiston saatuamme luimme sen läpi useampaan kertaan ja kirjoitimme aineiston puhtaaksi, jotta sen käsitteleminen olisi selkeämpää. Aineistoa läpi käydessämme alleviivasimme ja pelkistimme alkuperäisiä ilmauksia. Esimerkkinä pelkistämisestä ilmaisu "On se ollu lääkäriissäki", josta pelkistetty ilmaisu on palveluohjaus. "Palveluohjaus"-alaluokan yläluokka on "valvonnan merkitys ehdonalaisesti vapautuneelle vangille". Pelkistettyjä ilmaisuja yhdistelemällä muodostimme alaluokat ja alaluokista yläluokat. Yläluokkia muodostui edellä mainitun lisäksi neljä muuta: "rikoksen uusimisriskin vähentäminen", "kehittämissuhteet" ja "valvojan ja valvottavan välinen suhde".

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

4.5.1 Tutkimuksen eettisyys

Vilka (2005) painottaa teoksessaan tutkimuksen tekemiseen liittyvää tutkimuseetiikkaa eli hyvän tieteellisen käytännön noudattamista. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijat käyttävät eettisesti kestäviä tiedonkeruuta- ja tutkimusmenetelmiä. Kuula

(2006) määrittelee teoksessaan tutkimusetiikan tutkijoiden ammattietiikaksi. Ammattietiikka määrittelee eettiset periaatteet, arvot, normit ja hyveet, joita tutkijoiden tulee noudattaa omassa ammatissaan. Tutkimusaineistomme oli suhteellisen pieni, mutta toimimme tutkimusetiikan mukaisesti.

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan muodostavat ihmisoikeudet, joten tutkijan on selvitettävä osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit siten, että osallistujat pystyvät ne ymmärtämään. Osallistujilla tulee olla vaihtoehto kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta tai keskeyttää osallisuutensa missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Tutkijan tehtävä on varmistaa, että henkilö osallistuessaan on tietoinen siitä, mistä tutkimuksessa on kyse. Suurimmat huomionkohteet tutkittavan suojelussa ovat osallistujan hyvinvointi sekä nimettömyys: tutkittavien hyvinvointi on asetettava kaiken edelle ja tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia sekä kaikkien osallistujien on jäätävä nimettömiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.)

Ensimmäinen yhteydenotto haastateltuihin valvottaviin tapahtui yhdyskuntaseuraamustoimiston toimesta. Valvottaville annettiin saatekirje ja heille kerrottiin opinnäytetyöstä, jonka jälkeen kysyttiin mahdollinen halukkuus osallistumiseen. Tämän jälkeen tutkittava sopi valvojansa kanssa tapaamisen haastattelua varten. Varsinaisissa haastattelutilanteissa kerroimme valvottaville heillä olevan mahdollisuus keskeyttää haastattelu sekä kertoa asioista sen verran, kuin haluaa ja kokee tarpeelliseksi. Haastatteluissa korostimme luottamuksellisuutta ja nimettömyyttä. Lisäksi korostimme osallistujille sitä, ettei koottua aineistoa tulla käyttämään muuhun tarkoitukseen kuin opinnäytetyöhömme.

Tutkimusaineiston säilytimme opinnäytetyöprosessimme aikana ulkopuolisten ulottumattomissa. Opinnäytetyön valmistuttua tuhosimme haastatteluaineistot.

4.5.2 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään validiteetin ja reliabiliteetin käsittein. Validiteetti tarkoittaa, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta. Yhdessä validiteetti ja reliabiliteetti muodostavat tutkimuksen kokonaisluotettavuuden. Tutkimuksen luotettavuutta voivat heikentää niin sanotut satunnaisvirheet. Satunnaisvirhe voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vastaaja ymmärtää vastatessa eri tavalla kuin tutkija, tai tutkija tekee virheitä tutkimusaineistoa tallentaessaan. Tutkimuksen tavoitteiden kannalta virheiden vaikuttavuus ei välttämättä ole kovin suuri. Tärkeintä on, että tutkija ottaa kantaa tutkimuksensa ilmeisiin satunnaisvirheisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136; Vilkka 2005, 162.)

Tutkimusta tehdessämme olemme kiinnittäneet erityistä huomiota tutkimuksen luotettavuuteen. Olemme pyrkineet käyttämään mahdollisimman tuoretta kirjallisuutta ja tämänhetkisiä termejä siitakin huolimatta, että rikosseuraamusala on kokenut sekä historiansa aikana että lähiaikoina useita eri muutoksia. Tutkimusta tehdessämme olemme tarkastelleet tutkimustehtävässä etukäteen määritellyjä asioita. Opinnäytetyössämme olemme käyttäneet paljon suoria lainauksia haastatteluista, jotta valvottavan mielipiteet pääsisivät esille alkuperäisessä muodossaan.

Edellä mainitut asiat lisäävät omilta osiltaan tutkimuksen luotettavuutta. Ilmeisiä satunnaisvirheitä emme ole havainneet opinnäytetyöprosessimme aikana. Toisaalta olemme tutkijoina kokemattomia, joten pienet satunnaisvirheet ovat voineet jäädä meiltä huomiotta. Tutkimusaineiston käsittelyssä koemme luotettavuuden lisääntyvän sillä, että opinnäytetyön tekijöistä toinen (Eija Soini) suoritti haastattelut sekä niiden litteroinnin ja toinen tekijä (Anna-Maria Virtanen) käsitteli puhtaaksi kirjoitetun aineiston.

Tutkimusaineisto sisältää valvottavien yksittäisiä ja henkilökohtaisia mielipiteitä ehdonalaisesta valvonnasta eivätkä ne näin ollen ole yleistettävissä kaikkia valvonnassa olevia koskeviksi. Tutkimusaineistomme perustuvat valvottavien henkilökohtaisiin mielipiteisiin ja kokemuksiin, joita ei mielestämme voi kyseenalaistaa.

5 VALVONNAN MERKITYKSIÄ VANKIEN KERTOMANA

Tässä luvussa esitellään haastatteluihin perustuen neljän ehdonalaisesti vapautetun vangin kuvaamaa valvonnan hyötyä ja merkitystä heidän sosiaaliselle hyvinvoinnilleen yhteiskuntaan sopeutumisen edistämisen ja uusintarikollisuuden ehkäisemisen näkökulmasta. Teemoitimme haastatteluissa esiin nousset asiat seuraavasti: sosiaalinen hyvinvointi, rikoksen uusimisriski sekä valvonnan kehittämisehdotukset. Teemojen valintaan vaikutti valvonnan yleiset tavoitteet, joita ovat uusintarikollisuuden ehkäiseminen sekä vangin yhteiskuntaan sopeutumisen edistäminen (Heikkinen 2002, 256; Rikosseuraamuslaitos, ehdonalainen vapaus).

5.1 Taustatiedot

Ennen varsinaisen haastattelun aloittamista kysyimme haastateltavilta muutaman perustietoja kartoittavan kysymyksen. Taustatiedot ovat tutkimukselle merkityksellisiä, sillä ne kuvaavat sitä, mistä rikoksista valvontaan voidaan määrätä ja kuinka pitkäaikaisia kokemuksia haastatelluilla oli valvonnasta. Kysymykset koskivat haastateltavien rikosnimikettä, aikaisempia tuomioita, ja valvonnan kestoa. Lisäksi kysyimme haastateltavilta, kuinka monesti he olivat olleet suorittamassa ehdotonta tuomiota.

Haastatelluista kaksi olivat suorittaneet ehdotonta vankilatuomiota yhden kerran. Yksi haastateltu kertoi suorittaneensa ehdotonta tuomiota kaksi kertaa ja yksi haastateltu seitsemän kertaa. Haastateltavista kolmen tuomio oli tullut henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista ja yhden omaisuusrikoksista. Haastateltavien valvonnan keskimääräinen kesto oli 2,5 vuotta. Haastatelluista kolme oli miehiä ja yksi nainen.

5.2 Valvonnan merkitys ehdonalaisesti vapautuneelle vangille

Ensimmäinen valvonnan päämäärästä on edistää vangin sopeutumista yhteiskuntaan. Vangin sosiaalisen hyvinvoinnin lisääminen, kuten asunnon ja toimeentulon järjestäminen ja tukiverkoston vahvistaminen, auttaa vankia voimaantumaa ja näkemään itsensä osana yhteiskuntaa. Valvonnan toinen päämäärä on rikoksen uusimisriskin vähentäminen. Rikoksen uusimisriskin vähentämiseen liittyy myös olennaisesti vangin sosiaalisen hyvinvoinnin lisääminen. Rikolliseen ajatteluun pyritään vaikuttamaan myös esimerkiksi valvonnan aikana käydyillä rikoskeskusteluilla.

Seuraavaksi esittelemme haastatteluissa esiin nousseita teemoja valvonnan merkityksestä valvottaville. Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellämme halusimme selvittää, millainen merkitys valvonnalla on valvottavan sosiaaliselle hyvinvoinnille. Keskeisiksi sosiaalista hyvinvointia lisääviksi tekijöiksi valvonnassa haastatellut nostivat palveluohjauksen ja sosiaalisen verkoston merkityksen.

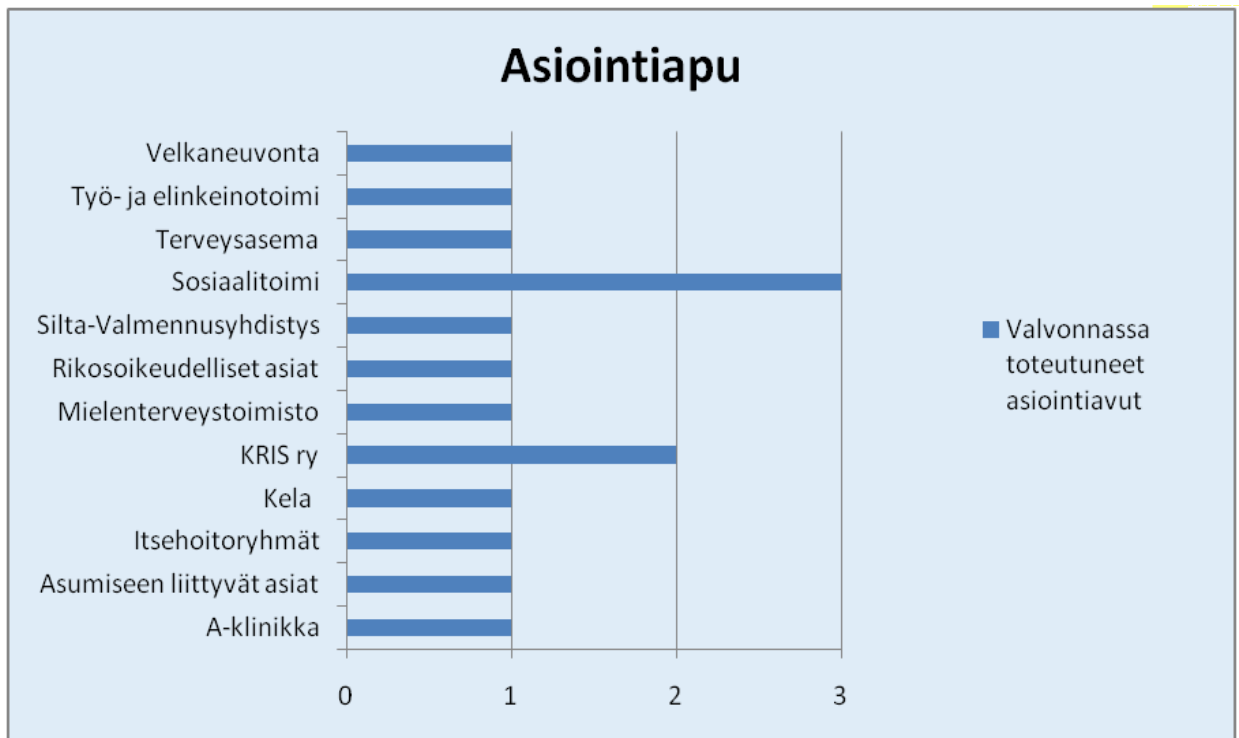
5.2.1 Palveluohjaus

Kolme neljästä haastatellusta nosti esille erityisesti valvojan toimimisen niin sanottuna viranomaistulkkinä. Valvoja oli auttanut valvottavaa muun muassa sosiaali-toimeen, päihdehoitoon, asunnon hankkimiseen ja työ- ja elinkeinotoimeen liit-tyvissä asioissa. Asiointiapua pidettiin hyödyllisenä, sillä valvottavien omat tiedot kyseessä olevista asioista olivat usein heikot.

"Mä en ymmärrä näistä sosiaalityöntekijöistä ja näistä, niin on ollut mukana henkilö täältä. On ollut semmosena tukena ja apuna."

"Voisinko määhän olla ainut mutta mulla ollu edes kykyjä hommata asuntoo eikä esimerkiksi määhän en tienny asumistuesta ja tommosista, että mistä haetaan asuntoo ja kuka sen maksaa."

Haastatteluista selvisi, että valvonnan aikana valvoja ohjasi valvottavia eniten sosiaalitoimissa asiointiin liittyvissä asioissa. Alla olevaan taulukkoon olemme koonneet haastatteluista ilmi tulleet, valvojan kanssa hoidetut asiointit.

KUVIO 2. Valvonnassa toteutuneet asiointit

Kuten yllä olevasta taulukosta käy ilmi, valvottavat saivat asiointiapua eniten sosiaalitoimeen liittyvissä asioissa. Toiseksi usein haastatteluissa mainittiin KRIS Tampere ry. Taulukossa näkyvät, muut asiointitavun kohteet, mainittiin kerran.

Varsinaisen asiointiavun lisäksi esiin nousi myös valvojan tekemä palveluohjaus. Palveluohjaus on toimintatapa, jossa asiakkaalle räätälöidään tuki hyödyntäen laajasti koko hänen verkostoaan. Palveluohjaajaa voidaan luonnehtia asiakkaan palveluverkoston yhteen sovittajaksi. (Suominen & Tuominen 2001, 13-16.) Puolet haastatelluista mainitsi, että voi tarvittaessa soittaa valvojalle ja kysyä neuvoa häneltä silloin kun on itse epävarma siitä, mihin pitäisi ottaa yhteyttä.

"On yks paikka, mistä voi kysyä neuvoo."

"On toimeentulo, perhe, asunto, niin pois päin (kunnossa). (...) Ei oo tarvetta ollu sellasiin."

Haastatelluista yksi ei kokenut tarvinneensa valvojalta asiointiapua tai palveluohjausta koska koki, ettei hänellä ollut puutteita sosiaalisessa hyvinvoinnissa.

5.2.2 Sosiaaliset verkostot

Palveluohjauksen lisäksi valvottavat nostivat esille valvontaan liittyvän sosiaalisen tuen merkityksen. Kolmeen eri ulottuvuuteen jaetut sosiaalisen verkoston tasot vaihtelevat ihmisillä suuresti. Sosiaaliset verkostot muodostuvat jokaiselle ihmiselle yksilöllisesti ja eri tasojen (primääri, sekundääri, tertiääri) tärkeys saattaa vaihdella elämäntilanteen mukaan. Esimerkiksi ehdonalaisesti vapautuva vanki saattaa vapautumisen yhteydessä ja sen alkutaipaleella pitää valvojaa tärkeänä sosiaalisen tuen antajana. (Karsikas 2005. 94-97.)

Haastatelluista suurin osa koki valvojan kanssa käydyt keskustelut hyödylliseksi. Kolme neljästä kertoi, että valvontakäynnille meni mielellään, vaikkei varsinaista asiaa tai hoidettavia asioita ollut. Kaksi haastatelluista nosti esiin valvojan "ymmärryksen".

"Mä olen joskus verrannut, että mä käyn terapiassa täällä, että saa pulputtaa ihan vapaasti, ku muuten olen ihan yksinäinen."

"Että voi tulla sitten vaikka puhuun jollekki, joka niinku tajuaa ja ymmärtää mistä sä puhut. Semmonen ei aina oikein tajua, joka ei siä vankilassa oo ollu, et se on niin suuri pudotus taikka siis ero sillä lailla, että kyllähän sitä siis semmonen ihminen voi sua kuunnella, mutta ei se... Mut se on niinku sä puhuisit ulkomaalaiselle ulkomaankieltä... Ei se ymmärrä ihan.. Kyl se, et sä saat myötätuntoa ja sympatiaa ja empatiaa mut ei se niinku sillai pysty ymmärtämään."

Haastateltavilta kysyttiin myös, kokevatko he valvonnan vaikuttaneen heidän itse-tuntoonsa tai vuorovaikutustaitoihinsa. Valvottavat kertoivat, että joillakin valvontakäynnit olivat vahvistaneet heidän sosiaalisia taitojaan ja rohkaisseet heitä käymään myös kodin ulkopuolella uusissa paikoissa. Haastatelluista yksi kertoi valvonnan vahvistaneen hänen keskustelutaitoaan. Haastateltu koki, että on oppinut puhumaan erilaisissa viranomaisstilanteissa, ja että hän olisi pitkän tauon jälkeen valmis keskustelemaan muidenkin ihmisten kanssa.

"Et sitten kun sen tajuan itte, et mää voin jutella jonku kans ihan normaalisti, niinku normaalit ihmiset et kyl se siinä mielessä auttaa."

Haastatelluista yksi koki valvonnan vaikuttaneen myös hänen itsetuntoonsa. Haastateltu kertoo pohtivansa valvojan kanssa mahdollisuutta tavata toimiston ulkopuolella, jotta hän saisi rohkeutta käydä tavallisissa paikoissa yksinkin. Haastateltu kertoo pohtivansa ensimmäistä kertaa elämässään nyt myös tulevaisuuttaan.

"Ei mitää et mikä musta tulee isona. Sitä rupee nyt mieltiin."

5.3 Valvonnan merkitys rikoksen uusimisriskiin

Toinen valvonnan tärkeä päämäärä, edellä mainitun sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen ja yhteiskuntaan sopeutumisen lisäksi, on rikoksen uusimisriskin vähentäminen. Toisella tutkimuskysymyksellämme halusimme selvittää, millainen merkitys valvonnalla on rikoksen uusimisriskiin valvottavien näkökulmasta. Seuraavassa käymme läpi haastatteluissa esiin tulleita asioita tämän tavoitteen näkökulmasta.

Haastatteluissa kysimme valvonnassa olevien suhtautumista valvontaan. Haastateltujen mukaan valvontaan suhtautuminen vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka hyödylliseksi valvonta vangille muodostuu. Haastatelluista kolme suhtautui valvontaan positiivisesti eikä nähnyt sitä vain velvollisuutena.

"Koska määkään en kaikista asioista ymmärrä (...) niin siinä mielessä mä koen, että mulla on ihan hyvin tää... Mä en koe (valvontaa) mitenkään ahdistavaks."

Haastatelluista yksi koki valvonnan olevan niin sanotusti pakko ja vain osa rangaistusta. Haastateltu korostaa, ettei koe valvontaa itselleen hyödyllisenä, sillä hänellä on sosiaaliseen hyvinvointiin vaikuttavat tekijät kunnossa: haastatellulla on asunto, vakituinen toimeentulo sekä toimivat perhesuhteet. Haastateltu nosti esiin, ettei näe itsellään rikoksen uusimisriskiä.

"No se (valvonta) nyt on lähinnä pakkopullaa. (...) Mää oon niinku tuomioni kärsiny sillä kohtaa (vankilassa) ja sitten mä vielä siviilissä lusin täällä neljä vuotta."

Kolme haastateltavaa koki, että heidän kohdallaan valvonta oli pienentänyt rikoksen uusimisriskiä. Yksi haastatelluista totesi, että huonosti toteutuva valvonta voi lisätä rikoksen uusimisriskiä.

"Se on niin paljon tota asennekysymys että ku ketäänhän ei voi väkisin muuttaa. (...) Mulle se on.. Oli niinku pelastus. Mä olin niin totaalisen kyllästyny siihen ryyp-päämiseen jo että... Mä hain muutosta."

Kysyttäessä muita uusimisriskiin vaikuttavia asioita, haastateltavat mainitsivat useita eri tekijöitä. Kaksi neljästä haastatellusta mainitsi asunnottomuuden, päihdeongelmat sekä sosiaaliset suhteet rikoksen uusimisriskiin vaikuttavia tekijöinä.

KUVIO 3. Uusimisriskiin vaikuttavia tekijöitä

Kuten yllä olevasta taulukosta voi huomata, haastateltavat mainitsivat lisäksi työttömyyden, jolla on vaikutusta erityisesti toimeentuloon, yhteiskuntaan sijoittumiseen sekä sosiaalisiin suhteisiin.

5.4 Valvonnan kehittäminen valvottavan näkökulmasta

Kolmannen tutkimuskysymyksemme tarkoituksena oli selvittää valvottavien kehittämis ehdotuksia valvonnasta. Kysyimme haastatteluissa, miten heidän näkemyksensä mukaan valvontaa tulisi kehittää.

5.4.1 Valvonnan yksilöllinen suunnittelu

Haastatteluissa nousi ensinnäkin selkeästi esiin valvontatapaamisten määrä ja niiden arviointi tapauskohtaisesti. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että tapaamiset riittäisivät puolen vuoden välein siinä tapauksessa, ettei valvottavalla ole puutteita sosiaalisessa hyvinvoinnissa tai korkeaa rikoksen uusimisriskiä. Sama haastateltava nostaa esiin myös mahdollisuuden hoitaa valvontatapaamiset puhelimitse.

Haastatelluista kolme toi esiin, että tapaamisia voisi olla vastaavasti useammin. Perusteluiksi kyseiset haastateltavat kertoivat valvonnan hyödyllisyyden ja valvojalta saadun keskusteluavun. Toisaalta esiin nousi myös se, ettei tapaamisten määrällä ole merkitystä silloin, kun vanki suhtautuu valvontaan kielteisesti. Esiin nousi myös valvonnan merkitys etenkin vapautumisen alkuaikoina sekä jo vankilassaolon aikana.

“No voishan niitä (valvontatapaamisia) olla (enemmän) esimerkiksi meikäläisellä kun mä oon niin sosiaalinen. Tykkään käydä täällä.”

“Niin siellä (vankilassa) sitten ois niinko jotain tai aikasemmin tulla tuota tietoa tai yhteydenottoa (...). Tai ainakin olisi mahdollisuutta ottaa yhteyttä (aikaisemmin).”

Valvontaa suunnitellessa tulisi pyrkiä huomioimaan valvottavan yksilölliset tarpeet. Tapaamisten määrää ja niiden sisältöä olisi kehitettävä valvottavien omien toiveiden sekä heidän tilanteidensa pohjalta.

5.4.2 Valvojan ja valvottavan välinen suhde

Toisena merkityksellisenä asiana haastatellut nostivat esiin valvojan ja valvottavan suhteen laadun valvonnan kehittämisen tavoitteena. Haastateltavista kolme nosti esiin valvojan vaihtumisen kielteisen vaikutuksen valvontaan. Haastatellut kokivat tapahtumien ja tilanteen päivittämisen uudelle valvojalle raskaaksi. Haastateltavista kolmella oli vaihtunut valvoja valvonnan aikana. Haastateltavista yhdellä valvoja oli vaihtunut useammin kuin kerran.

Haastatelluilta kysyttiin valvojan iän ja sukupuolen merkitystä valvontasuhteeseen. Vastaukset olivat moninaisia. Haastatelluista yksi oli selkeästi sitä mieltä, ettei iällä tai sukupuolella ole väliä ja toinen ei ottanut selkeästi kantaa kumpaankaan. Yksi haastatelluista toivoi vastaavasti valvojan olevan suunnilleen saman ikäinen, jotta valvoja pystyisi eläytymään valvottavan asioihin. Haastatelluista yksi taas nosti esiin sekä valvojan sukupuolen että iän. Haastateltu koki, että liika samankaltaisuus voisi tuoda ristiriitoja valvojan ja valvottavan väliseen suhteeseen. Kaikki haastateltavat korostivat kuitenkin ensisijaisesti valvojan ja valvottavan välisen, toimivan ja luottamuksellisen suhteen, tärkeyttä.

”No se ainaki, et on vähän niiku jotain pelihenkee, et joustavuutta, mitä nyt ei kaikilla valvojilla ole.”

”Kun joku vaan istuu tuolissa ja (saa jutella). (...) Mä rupeen höpöttämään, että tota niin... Siinä mielessä se on viranomainen siinä missä toinenkin.”

Lopuksi haastateltavia pyydettiin jatkamaan lausetta ”Valvonta on...” Lauseita jatkettaessa kolmen haastatellun vastauksesta on havaittavissa, että valvonnan mer-

kitys valvottavalle on suuri. Haastatelluista yksi on sitä mieltä, että valvonta kaipaa monin tavoin kehittämistä.

“Tosi hyvä juttu. Siitä on paljon apua ja (...) kymppin paikka.”

“No jos mä sanon ihan suoraan niin tää on ihan... Valvonta on ihan, ihan täysin ainaki niinku lapsen kengissä.”

”Vapautuvalle vangille mahdollisuus saada asioitaan eteenpäin.”

“Valvonta on valvottavien puolella. Yleensä väärin ymmärretty tai väärin informoitu... Mahdollisuus.. Ymmärretään rasiitteeksi eikä siitä saa oikeanlasta informaatiota siitä, et se on ainoastaan avustava järjestö.”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä oli tutkia valvonnan merkitystä ehdonalaisesti vapautuneen vangin sosiaaliseen hyvinvointiin ja rikoksen uusimisriskiin valvottavien näkemysten mukaan. Lisäksi kysyimme haastatteluissa valvottavien kehittämisehdotuksia valvonnan suhteen.

Valvonnan hyöty ehdonalaisesti vapautuneelle vangille on ilmeinen etenkin palveluohjauksen ja sosiaalisen tuen suhteen. Sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen asiointiavun ja keskusteluavun kautta auttaa valvottavaa sopeutumaan yhteiskuntaan. Valvonnalla ei ole suoranaista yhteyttä rikoksen uusimisriskiin haastateltujen näkemyksen mukaan. Riskiin voidaan kuitenkin vaikuttaa välillisesti lisäämällä vangin sosiaalista hyvinvointia edellä mainituin keinoin. Tutkimuksen mukaan vapautuvan vangin valvonnassa tulisi kehittää yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamista valvontaa suunnitellessa ja sitä toteutettaessa.

6.1 Johtopäätökset valvottavien antamista merkityksistä valvonnalle

Tutkimuksessa korostuu etenkin valvonnasta saadun palveluohjauksen merkitys vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille ja sitä kautta rikoksen uusimisriskiin. Vapautuvalle vangille tulisi pystyä turvaamaan vapautumisen ajalle palveluohjaus, joka vahvistaisi vangin luottamusta siitä, että hänen asiansa järjestyvät. Riittävän tuen avulla vanki voidaan voimaannuttaa itsenäiseen elämään. Palveluohjauksen lisäksi tutkimuksessa nousi esiin valvojalta saadun sosiaalisen tuen merkitys valvottavalle. Tutkimuksessa korostui valvontatapaamisten merkitys silloinkin kun tapaamisessa käydyt keskustelut eivät olleet terapeuttisia vaan vapaamuotoista keskustelua.

Kokonaisuudessaan voidaan haastatteluiden perusteella todeta, että valvonnan merkitys vangin sosiaaliselle hyvinvoinnille on keskeinen. Sosiaaliseen hyvinvointiin kuuluvat tarpeet, kuten asumiseen, toimeentuloon ja päihteettömyyteen liittyvät asiat, vahvistuvat valvojalta saadun palveluohjauksen avulla. Valvonnan merkitys sosiaaliseen verkostoon ei ole suoranaisesti ilmeinen, mutta valvottavien kertomat kokemukset valvonnan merkityksestä ja keskusteluavusta voidaan nähdä sosiaalista verkostoa vahvistavina tekijöinä.

Tutkimuksen mukaan valvonnalla ei ole suoranaista vaikutusta rikoksen uusimisriskiin. Haastattelujen perusteella tähän vaikuttaa eniten valvottavan omat asenteet. Rikoksen uusimisriskiin vaikuttavia tekijöitä nousi tutkimuksessa esiin useita. Tutkimukseen osallistuneet nimesivät uusimisriskiin vaikuttavista tekijöistä useimmin asunnottomuuden, päihdeongelman ja sosiaaliset suhteet. Edellä mainituista seikoista voidaan päätellä, että valvonta edesauttaa rikoksettomuutta silloin, kun valvottava itse on rikoksettomuuteen sitoutunut. Toisaalta valvonnassa tehtävällä palveluohjauksella uusimisriskiin vaikuttavien tekijöiden kautta voidaan vähentää rikoksen uusimisriskiä.

Kehittämisehdotuksista nousivat esiin valvottavien toiveet valvontatapaamisten määrästä: osa toivoi valvontatapaamisia enemmän, osa vähemmän. Valvottavien toiveena olisi valvonnan suunnittelu ja sen toteuttaminen yksilöllisten tarpeiden pohjalta.

Tutkimuksessa nousi esiin hyvin erilaisia toiveita valvojan iästä ja sukupuolesta, mutta vaikka vastaukset olivat hyvin vaihtelevia, korostui tutkimuksessa valvojan ja valvottavan välisen toimivan ja luottamuksellisen suhteen merkitys yli ikä- ja sukupuolikysymysten. Tutkimuksessa korostui myös valvojan vaihtuvuuden merkitys valvontaa haittaavana tekijänä.

Tutkimukseen osallistuneita pyydettiin jatkamaan lausetta ”Valvonta on...”. Heidän kokemustensa mukaan valvonta koetaan hyödylliseksi. Valvonnan koetaan olevan auttava taho vaikka sitä saatetaan etukäteen pitää ainoastaan kontrolloivana taho-
na.

6.2 Opinnäytetyöntekijöiden kehittämisehdotukset valvonnalle

Olemme pohtineet tutkimuksessa esiin nousseiden aiheiden pohjalta valvontaan liittyviä kehittämisehdotuksia. Kuten tutkimukseen osallistuneet, myös me pohdimme, miten yksilölliset tarpeet voisi ottaa huomioon valvonnassa. Kuten aineistosta nousee esiin, eivät kaikki valvottavat välttämättä tarvitse kuukausittaistakaan tapaamista. Tällöin voisi miettiä aineistossa mainitun puhelinvalvonnan mahdollisuutta.

Toisaalta koemme, etteivät kuukausittaiset tapaamiset vie valvottavalta kovin paljoa aikaa, jota myös tutkimukseen osallistuneet korostivat. Tätä tärkeämpää olisi kiinnittää huomiota siihen, että jokaisella rikosseuraamustyöntekijällä olisi tarvittavat resurssit (aikaa) tavata riittävän usein niitä valvottavia, joiden kokee tarvitsevan eniten valvontaa ja siihen liittyvää ohjausta.

Olisi tärkeää pystyä järjestämään riittävä määrä valvontatapaamisia vapautumisen alkuvaiheessa. Toivottavaa olisi, jos oma valvoja voisi aloittaa työskentelyn valvottavan kanssa jo vankilassa oloaikana. Tällöin suhde pääsisi kehittymään mahdollisimman luotettavaksi ja toimivaksi jo ennen valvonnan varsinaista alkamista. Onnistuneet tapaamiset voisivat myös ehkäistä ja poistaa valvontaa kohtaan olevia, negatiivisia ja jopa vääriä, mielikuvia.

Jos yksilölliset tarpeet kyettäisiin huomioimaan ja valvoja-valvottava suhteen syntymiseen voitaisiin kiinnittää enemmän huomiota, voisi vangin kokemukset osalli-

suudesta lisääntyä. Tähän yhdistettynä valvojalta saatu, sosiaalista hyvinvointia vahvistava palveluohjaus voisi lisätä vangin motivaatiota rikoksettomaan elämään.

Olemme itse työskennelleet yhdistyksessä, jossa työskentelee ammatillisten ohjaajien lisäksi myös vertaistukiohjaaja. Kuten aineistosta käy ilmi, myös yhdyskuntaseuraamustoimisto ohjaa valvottavia vertaistukea tarjoavan KRIS Tampere ry:n toimintaan. Mielestämme yhdyskuntaseuraamustoimistossa voisi toimia yksikön oma vertaistukiohjaaja, jolloin valvontaan saataisiin liitettyä vertaistukikeskustelut. Vertaistukiohjaajan työnkuva voisi toisaalta olla toiminnallisempaa kuin rikosseuraamustyöntekijän työnkuva.

7 POHDINTA

Ennen opinnäytetyömme aloittamista meillä molemmilla on ollut sekä kokemusta että tietoa ehdonalaisesta valvonnasta, sen toteuttamisesta sekä itse valvottavista. Opinnäytetyössämme olemme saaneet käyttöön omat tietomme ja kokemuksemme aiheesta. Opinnäytetyötä tehdessä tietomme ovat karttuneet entistä enemmän aiheeseen perehtymisen sekä haastattelujen myötä. Arvostamme etenkin haastatteluissa esiinnousseista teemoista saatuja tietoja ja kokemuksia, sillä koemme asiakaslähtöisyyden olevan sosiaalialan perusta.

Olemme tyytyväisiä erityisesti opinnäytetyömme asiakaslähtöiseen toteutukseen. Opinnäytetyömme oli meille molemmille ensimmäinen kosketus tutkimuksen tekemiseen. Vieraana ilmiönä se toi meille haasteita, mutta sitä kautta myös uusia oppimisen kokemuksia. Uusista asioista erityisen tyytyväisiä olimme teemahaastatteluun. Teemahaastattelu toimi hyvin kyseisen asiakasryhmän kanssa, sillä puoli-strukturoitu haastattelu jättää paremmin tilaa keskustelulle. Ennalta sovitut teemat auttavat palauttamaan haastateltavan takaisin aiheeseen etenkin silloin, kun haastateltavalla on mahdollisia keskittymishäiriöitä.

Induktiivinen sisällönanalyysi oli opinnäytetyöhömme hyvä valinta, sillä halusimme alusta asti tehdä opinnäytetyöstämme asiakaslähtöisen. Aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäessämme pystyimme muokkaamaan tutkimustehtävää haastatteluissa esiinnousseiden teemojen pohjalta. Mielestämme induktiivisen sisällönanalyysin käyttö oli mielenkiintoista.

Toivomme, että opinnäytetyöstämme on hyötyä etenkin tilanteissa, joissa vanki kaipaa lisätietoa valvonnasta. Aiomme toimittaa opinnäytetyömme luettavaksi useisiin yksiköihin ja laitoksiin, joissa toivomme siitä olevan hyötyä.

Opinnäytetyöprosessin aikana meille heräsi ehdotuksia jatkotutkimusaiheiksi. Kvalitatiivista tutkimusta tehdessä pohdimme, että kvantitatiivisen tutkimuksen etuna ja varsinaisena hyötynä olisi tulosten yleistettävyys. Laskennallisempaa tutkimusmenetelmää käytettäessä tulosten voitaisiin yleistää koskemaan kaikkia samassa tilanteessa olevia eikä toiminnan kehittäminen jäisi vain yksittäisissä haastatteluissa esiin nousseiden merkitysten varaan. Kvantitatiivisen tutkimuksen aihe voisi olla sama kuin meidän opinnäytetyössämmekin alun perin: valvonnan merkitys ehdonalaisesti vapautuvalle vangille.

Opinnäytetyön tekeminen oli meille toisinaan hankala, mutta erittäin palkitseva kokemus. Opimme tutkimuksen käytänteistä sekä tutkimusprosessista, samalla syventäen jo olemassa olevaa tietoa aiheesta. Haastatteluista esiin nousseiden teemojen tutkiminen ja pohtiminen on opettanut meille entisestään tutustua aiheesta hyvin paljon uutta ja koemme, että pystymme nyt työskentelemään asiakaslähtöisemmin kuin ennen. Työskentelyn aikana organisointikykyämme ja yhteistyökkykymme ovat kehittyneet.

Haluamme kiittää lämpimästi yhteistyökumppaneitamme Tampereen yhdyskunta-seuraamustoimiston työntekijöitä. Heidän antamansa tuki ja apu ovat olleet työmme kannalta erittäin tärkeitä. Kiitokset haluamme osoittaa myös ohjaavalle opettajallemme neuvoista, tuesta ja konkreettisesta avusta työmme eri vaiheissa. Erityiskiitoksen haluamme osoittaa tutkimukseen osallistuneille valvottaville: ilman heidän panostaan ja avoimuuttaan tätä tutkimusta ei olisi koskaan toteutettu.

LÄHTEET

Aho, P. 1999. Haasteet ja asiantuntijuus sosiaalialan työssä. Sosiaalityöntekijäin Liitto ry. Porvoo: WSOY, 319-323.

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Juva: WSOY, 32-33, 331.

Asetus Rikosseuraamuslaitoksesta 17.12.2009/1108.

Granfelt, R. 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? – Vangit kertovat asunnottomuudesta. Suomen Ympäristö 613. Helsinki: Edita Prima Oy.

Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avoimissa koskevaksi lainsäädännöksi. HE 17/2010. 19.3.2010. Luettu 14.4.2011. <http://www.edilex.fi/kela/fi/he/20100017>

Heikkinen, A. 2002. Yhdyskuntaseuraamukset. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/2002. Tietosanoma OY, 250, 252, 255-256.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 2001. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Oy Yliopistokustannus.

Hirsjärvi S., Remes P., & Sajavaara P. 1997 & 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hypén, K. 2002. Riski- ja tarvearviot rangaistusajan suunnittelun apuna. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/2002. Tietosanoma OY, 209.

Järvelä, S. 2002. Lainrikkajien kuntoutuksesta vapaudessa. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.). Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/2002. Tietosanoma Oy, 267, 270-274, 291.

Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, p., Karjalainen, P. & Seppänen, M. 2007. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy, 122.

Karsikas, V.1986. Kriminaalihuoltotyö Suomessa. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/1986. 1.- 2. painos. Helsinki.

Karikas, V. 2005. Selvinpäin olosta tulee hyvä fiilis - Päihdeongelmaisten vankien voimaantumisen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005. Rikosseuraamusvirasto.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laine, E. 2007. Muuttuva kriminaalihuoltotyö – Kriminaalihuollon jälkihuoltotyön tarkastelua asiakasnäkökulmasta. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma.

Laitinen, J. 2002. Vankeinhoidon organisaatio. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/2002. Tietosanoma OY, 22-23.

Laki rikoslain muuttamisesta 23.9.2005/780.

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953.

Mäki, J. 2002. Päihdestrategiat. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. (toim.) Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 4/2002. Tietosanoma Oy, 239-241.

Oikeusministeriö. 2001. Rikosseuraamusvirasto aloittaa elokuussa. Luettu 4.10.2010. <http://www.om.fi/8698.htm>

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. RSKK:n organisaatio. Luettu 4.10.2010. <http://www.rskk.fi/organisaatio/>

Rikosseuraamuslaitos. Ehdonalainen vapaus. Luettu 20.3.2011. <http://www.rikosseuraamus.fi/15138.htm>

Rikosseuraamuslaitos. Ehdonalaisesti vapautuneet vuosina 2005-2009. Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2009. Tulostettu 8.10.2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/hdieo2.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. Historia. Luettu 3.10.2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/15140.htm>

Rikosseuraamuslaitos. Organisaatio. Luettu 4.10.2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm>

Rikosseuraamuslaitos. Organisaatio. Tulostettu 4.10.2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ol4fz41j0.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. Valvonnan sisältö. Luettu 24.4.2011. <http://www.rikosseuraamus.fi/15207.htm>

Rikosseuraamusvirasto. 2009. Rikosseuraamuslaitoksen toiminta- ja taloussuunnitelma 2011-2014. Tulostettu 3.10.2010. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/p341w9lglis6.pdf>.

Roberts, C. 2003. Vaikuttavien ohjelmien järjestäminen – Vankeinhoidon ja kriminaalihuollon toteuttamisen perspektiivit. Teoksessa Järvenpää, R. & Kempas, M. (toim.) What works – Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaalihuollossa? Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Dark Oy, 128.
Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2011. Päivitetty 18.2.2011. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Luettu 11.4.2011. <http://www.stm.fi/hyvinvointi>.

Suominen S. & Tuominen M. 2007. Palveluohjaus – portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Profami Oy.

Tuomi J., & Sarajärvi A. 2002 & 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vankeinhoitolaitos – Analyysi toiminnasta ja kehittämisehdotuksia, 1988. Kriminaalihuoltotyö. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 3/1988. Helsinki.

Valokivi, H. 2002. Toimiva asiakkuus – Kriminaalihuollon palveluohjauskokeilu naisasiakkaiden kertomana. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi.

Vankeuslaki 23.9.2005/767.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3., uudistettu painos. WSOY Oppimateriaalit Oy, 97.

Vilka H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

LIITTEET

LIITE 1

23.9.2010

Olen sosiaalialan opiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta ja teen **opinnäytetyön aiheesta ”Valvonnan hyödyllisyys vapautuville vangeille”**. **Opinnäytetyöni tutkimukseen tarvitsisinkin juuri Sinun apuasi ja kokemuksiasi valvonnasta.**

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esille valvonnassa olevien asiakkaiden omia kokemuksia valvonnasta, ja tämän myötä kehittää valvontatyötä. Tutkimus toteutetaan haastattelemalla viittä Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakasta. Kyseessä on yksilöhaastattelu, joka nauhoitetaan. Opinnäytetyön valmistuttua nauhoitetut haastattelut tuhotaan. Haastatteluaineisto tuodaan opinnäytetyössä esille vain siten, ettei siitä voida tunnistaa haastateltuja henkilöitä.

Haastatteluun on hyvä varata aikaa noin tunti ja se katsotaan yhdeksi valvontatapaamiseksi. Haastattelu toteutetaan Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa.

Mikäli kiinnostuit ja haluat auttaa minua osallistumalla tutkimukseeni, sovitahan haastatteluajan valvojasi kanssa.

Tutkimuksen yhteyshenkilöt ovat lehtori Teija Eskola Tampereen ammattikorkeakoulusta ja johtaja Eeva-Leena Jaakkola Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimistosta.

Terveisin,

Eija Soini, sosionomi-opiskelija

LIITE 2

Suostun Tampereen Ammattikorkeakoulun opiskelijan, Eija Soinin opinnäytetyön tutkimukseen. Opinnäytetyön aihe on ”Valvonnan hyödyllisyys vapautuvalle vangille”.

Minä _____ annan suostumukseni haastatteluun ja sen nauhoittamiseen. Haastattelu kirjoitetaan litteroiden puhtaaksi paperille. Minua koskeva nauhoitus ja litteroitu teksti tuhoetaan tutkimuksen päätyttyä.

Olen tietoinen siitä, että lopullisessa opinnäytetyössä henkilötietoni ja taustani eivät ole tunnistettavissa. Voin tutustua valmiiseen opinnäytetyöhön valvonnastani vastaavassa yksikössä tai ammattikorkeakoulun kirjastossa.

_____ / _____ 2010

Paikka

Aika

_____
Allekirjoitus

LIITE 3: 1 (3)
Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK) opiskelija Eija Soini

Haastattelukysymyksiä tutkimukseen:
Valvonnan hyödyllisyys vapautuvalle vangille

- Mistä rikoksesta sinut on tuomittu?
- Onko sinulla aikaisempia (lievempiä) tuomioita?
- Laitoskertalaisuus?
- Koeajan pituus (valvonnan kesto)?
- Valvonnan hyödyllisyys?
  - o itselle?
  - o muille? (tutut vangit/ ystävät/ perhe)
- Millaista valvonnan pitäisi olla, jotta siitä olisi hyötyä?
- Mikä merkitys valvonnalla on sinulle?
- Mikä on valvonnan merkitys uusimisriskiin?
  - o Koetko, että itselläsi on suuri riski uusia rikos? Esim. asteikolla 1-10 (1 ei riskiä, 10 iso riski)
  - o Jos riski on iso (esim. 6 tai suurempi), niin pystyisikö valvonnan avulla pienentämään sitä? Vai onko jopa mahdollista, että valvonta lisää riskiä?

(jatkuu)

LIITE 3: 2 (3)

- Mikä muu vaikuttaa uusimisriskiin?
- Miten valvonta on auttanut?
  - Mihin asioihin se on auttanut? (Esim. ihmissuhteet, vuorovaikutus, itsetuntemus)
- Onko sinulla ollut useampi kuin yksi valvoja?
  - Jos on, niin montako?
  - Miten valvojan vaihtuminen on vaikuttanut valvontaan?
- Mitkä asiat ovat mielestäsi tärkeitä onnistuneen valvoja-valvottava –suhteen luomiseksi?
- Valvonta & yhteistyötahot
  - Onko valvonta helpottanut asiointia esim. seuraavissa kohteissa:
    - Sosiaalitoimi
    - Silta-Valmennus ry

LIITE 3: 3 (3)

- Työ- ja elinkeinotoimisto (työkkäri)
- KRIS ry.
- Päihdepaikat (esim. Vipunen, A-klinikka)
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (esim. psykiatrian poliklinikka [ent.mielenterveyststo], TAYS)
- muita paikkoja?
- Oletko valvonnan kautta saanut lisää henkilöitä tukiverkostoosi? (Esim. KRIS, A-klinikan kummi?) (jatkuu)

LIITE 3: 3 (3)

- Miten kehittäisit valvontaa?
- Miten jatkaisit lausetta: *Valvonta on...*